JUOPPOHULLU

ELÄMÄNTARINA

KIRJOITTANUT

SANTERI ALKIO

KOLMAS PAINOS

PORVOO
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1928

I.

— Ota ryyppy!

Vanhus katsahti ympärilleen. Ei ketään! Hän pani sikarinpätkän uudestaan suuhunsa. Vetäisi. Katsoi silmät harallaan, hieman arkana oveen.

— Ryyppy! Ota . . . sinulla on, kaapissa.

Vanha mies käännähti levottomasti penkillä, mutta suu oli mennyt nauruun. Puhuiko todellakin joku?

Mitä?

— Ryyppy sinun pitää saada . . . se on niin saakelin hyvää . . . Suussakin on outo maku, aivan kuin vasikan . . . tphyi! . Vihellä! Kaapissa on . . . kamarissa.

Hän nousi. Huuli värisi — levottomuudestako vai sisäisestä nauramistarpeesta, ryypynolemisen tiedosta? Tuo kuiskaaja? Kyllä hän sen tuntee. Vanha tuttu, omat ajatukset. Ne puhuivat joskus kuin sivullinen, milloin kiusaten, härnäten, pilkaten, milloin kiihoittaen, selittäen tai tuomiten. Aina tilapäämielialojen mukaan.

Vanha Siimon Kirsi käveli yli suuren tuvanlattian takan luo, ottaakseen tulitikkuja muurinotsikolta ja sytyttääkseen sammuneen sikarin. Yht'äkkiä hän pysähtyi puolilattiassa. Hänen korvaansa kuului miehen huuto, kamala hätähuuto. Siinä oli sanojakin, mutta niitä ei erottanut. Ainoastaan ääni!

Siimon Kirsi seisoi keskilattialla suu kauhusta auki valahtaneena, otsa rypyssä, koko olemus pelkkänä korvana.

Hän oli iso mies, yli kolmen kyynärän, hartiat jykevästi kyömyssä, kasvot punakat, parta äsken ajeltu, tukka harmaa.

Huuto oli muuttunut kirkunaksi. Hän seisoi ja kuunteli yhä. Sitten se lakkasi. Kuuntelija huoahti helpotuksesta, astui. Lattia melkein notkahteli.

Joku tulee eteisessä. Kirsi tuntee jalankäynnistä renki-Joosen. Tyytymättömyyden väre käy yli kasvojen. Niillä kuvastaa säännöllisen alkoholinautinnon pysyvä punerrus ja unettava raukeus. Oli juuri aikonut pistäytyä omaan kamariinsa, mutta se renkilurkki tutkii ja arvaa.

— Veisaa! kuiskaa joku.

Siimon Kirsi tottelee kohta, alkaa hymistä matalalla äänellä:

»I-i-loit-se sie-lu-un Her-rras-ssa ja o-ole tur-vass' hy-yväss'!»

Joku nauroi. Siimon Kirsi käänsi päätään, mutta huomasi samalla, että se olikin hän itse.

Renki viipyi eteisessä, niin että Kirsi ehti kamariin. Ovessa hänet yllätti hätivä kiire ja aivan kuin pelkurin tunne. Taas juuri siinä kuiski ja hätyytti:

— Näkee se ... renkinulikka, ja nauraa ... ja kertoo maailmalle, että sulla on viinaa ja sinä poltatat sitä ... se katsoo selkääsi nyt ... nyt ja arvaa, että sinä menet ryyppäämään ...

Mutta kamarinovi on jo kiinni ja renki kuuluu vasta

tulevan tupaan. Rauhoittuen tuumii Kirsi, että onko se jo mennyt päähän, vai? Polvet ovat hieman väsähtäneet. Mikä niissä? Ryyppää.

— Nähköön! Lempoako sinä siitä!

Todellakin. Hän röyhisti komeata rintaansa. Mitä? Kuuluiko se huuto taas? Ei. Astuu uudestaan tupaan ja jatkaa:

»Hä-än a-a-vun a-an-taa-a va-ai-vo-ois-saa», — — —

Kirsi kävelee pöytäpenkin luo. Tuvassa vallitsee sunnuntairauha. Missä lienevätkin kaikki?

Joose on heittäytynyt pitkälleen penkille. Vanhan isännän veisuunhyrinä on hänelle jo kertonut, että sillä taas on. Tarkalla vainullaan Joose haistaa, kun tämä astuu tupaan, hajun, joka lemahtelee penkille asti. Renki suoristautuu kismittelemään ja huokaa sanoiksi:

— Kun saisi viinaa.

— Mitä sinä sillä? kysyy vanha Kirsi nuhtelevana ja otsa rypyssä.

— Tekee mieli.

— Piru sellaisen mieliteon antaa.

— Antaneeko hänen piru vai Jumala, mutta mieleni mun tekee.

— Rukoile Jumalaa, että ottaisi himon pois.

— Ottaisikohan? Joose nauraa takinhihaansa.

— Ottaa. Joka Jumalalta pyytää apua, pääsee pahoista himoista ja viettelyksistä, selittää Kirsi. Samalla hänelle vilahtaa mieleen, mahtaako Joose huomata, että hän on maistanut.

— Ei se mitään huomaa ... sellainen tohlo, kuiskaa joku.

Kirsi ilostuu.

— Jumalaapelkääväisen ihmisen ei tee ollenkaan mieli viinaa, hän tolkussaan selittää.

Joosea naurattaa. Hänen tekee mieli kirota ja sanoa. Mutta kun on sydäntalvi ja tässä on hyvä ruoka ja hyvät hevoset, ei viitsi suututtaa äijää, kun se nyt pitää isännyyttä. Nuori isäntä ... mikä tauti sitäkin vaivannee? Onko se juomisesta, vai? Sanovat, että se jo näkee viinapiruja.

— Jumalaapelkääväinen ihminen nauttii kaikki jumalanlahjat kiitoksella.

Ja vähän ajan kuluttua:

— Nyt se on kaikki niin kallistakin, että ...

Se joku kuiski:

— Anna rengille ryyppy ... kyllä se hintansa haukkuu ... paremmin tykkää sinusta ja talosta ... otat itse samalla julkisesti, Jumalalle kiitokseksi.

Lattiapalkit rusahtelevat. Siimon Kirsi astelee kamariin tuodakseen pullon. Juuri kun hän avaa kamarinoven, kuuluu taas se äskeinen huuto, mutta lakkaa kohta. Hän ei pysähdy sitä enää kuuntelemaan. Korva alkaa siihen tottua.

— Kyllä se siitä paranee ... pitäisi saada vain vähän parempaa ... konjakkia.

— Ky-yllä, kyllä se siitä ... pitää vain hankkia apteekista konjakkia. Saat samalla itsekin suunmuutteeksi, kuiskaa se joku.

Siimon Kirsin rajupiirteinen suu menee hymyyn. Hän ottaa kaapista taskupullon ja hulauttaa. Etsii käsiinsä pikarin ja alkaa astua takaisin tupaan.

— Vihellä! Sano: piru, ja hymyile, renki tulee hyvälle tuulelle ...

— Kylläpä se nyt taas. Siimon Kirsi melkein tuskaantuu. — Enhän minä ole monta ryyppyä ottanutkaan!

— Et, lempo soi, et ole! Raitis kuin pukki. Kun et vain räpytä silmiäsi, niin renkikään ei tiedä yhtään. Vihellät vain, olet iloinen ja sanot: pirusekänä!

Joose kääntää päätään penkiltä makuultaan, kun kuulee lattian takanaan rusahtelevan. Vanha Kirsi pitää kädessään pikaria ja kaataa pullosta. Huulet viheltävät ja silmät veristävät.

— Pirusekänä, katso! Ei vapise vanhan käsi. Eikö ole luja? No, ota ryyppy, poika!

Joose nousee vikkelästi.

— Oikeinko te viinaa?

— Mitäs muuta, kieltolakia pitää noudattaa.

Joose ryyppäsi. Kehui, että se oli hyvää, äkälteli, ryöki ja väänsi suuta.

Kirsi avasi jo suunsa alkaakseen hyräillä, kun vei pullon takaisin. Mutta silloin kuului taasen vihlovan läpileikkaavana toisesta päästä rakennusta miehen hätähuuto. Molemmat jäivät suu ammollaan ja pelästyneen näköisinä kuuntelemaan. Vanhuksen käsi vapisi nyt. Hän ei ollut enää varma, että voisi pitää kamariin saakka pullon ja pikarin käsissään. Siksi pisti ne taskuihinsa.

Hänen polvensa horjuivat ja silmissä kuvastui syvä levottomuus.

— Onko isäntä vielä kipeä? kysyi Joose.

— On, kipeä on.

— Sano, että poikasi on keuhkokuumeessa, kuiskattiin.

— Keuhkokuumetta, mitä lie.

— Vai keuhkokuumetta.

Pihalta kuului heleä lapsen nauru.

Vanhan Kirsin silmissä ilme kirkastui. Hänen kävellessään pihaan päin antavan ikkunan luo lientyivät äskeisen tuskan pusertamat karkeat piirteet. Miehen ääni oli lakannut kuulumasta, mutta sen sijaan täytti pihan ja tunki tupaan lapsen iloinen kirkuna.

Ukko istui penkille ikkunan eteen ja punakka naama loisti nauttivasta riemusta. Pihassa leikki hänen poikansa poika, pieni, kolmivuotias Iiska, lumisilla äitinsä kanssa.

— Eipä nyt kuulu mitään, kuuli Siimon kuiskauksen, vavahti, väänteleikse levottomasti . . . Isävainajasi näki viinapiruja ja näet sinäkin . . . se on suvussa. Maijakin, tyttäresi on hulluna. Se on perintöhulluutta . . . sitä se on . . .

Vanha Siimon yritti hämmentää vainoavan ajatuksen kuiskivaa kiusaa ja koetti nauraa ääneen katsellen poikansa pojan eloisaa temmellystä.

— Se on suvussa . . . Iiskakin tuntee jo ryypyn, näitkö kerrankin?

— Joutavia, joutavia! ärähti vanhus.

Yritti vielä kerran nauraa pihassa leikkivän lapsen ilolle. Mutta häntä vapisutti oudosti. Mikä se vapisuttaa? Mieleen meni itsestään, että ryyppy sen poistaisi. Taitaa tupa olla vähän kylmä. Pullo kyllä oli taskussa, mutta Joose makasi penkillä, kasvot tosin seinään päin, mutta varmaan uinaillen valkoisia unia. Oli mentävä kamariin.

Juuri kun hän astui vanhanaikaisen korkean kynnyksen yli, uudistui taasen äskeinen miehen huuto. Tällä kertaa se koski vanhukseen niin, että hän vaivoin sai jalkansa yli kynnyksen, johon oli vähällä kompastua. Samassa pääsi hiljaa:

— Mutta, herrajumala, onko se edes vieläkään lähettänyt hakemaan sille konjakkia?

II.

Pikkuinen Iiska nauroi koko sydämellään ja kirkui:

— Nakkaan . . . nakkaan . . . nakkaan!

Iiskalla oli kädessään pallo sulavaa lunta. Äitiään hän sillä uhkasi ja uhkasi. Äiti hyppi ja juoksi edellä, ilakoi ja lepersi:

— Iiskapa ei osaa . . . ei ylety äitiin . . . eipä osaa . . . eipä ylety! . Kultainen muru ei osaa.

— Otaan . . . otaan . . . ha-ha-ha-haa!

Lumipaakku sattui todellakin metrin päässä vehkeilevään äitiin. Tämä syöksi käsiksi pojuun, tempasi hänet ylitsekuohuvassa hellyydenpuuskassa syliinsä, puristi rintaansa vasten ja peitti suudelmilla punottavat rehevät posket ja tunteelliset siniset silmät. Poikanen halaili häthätää, mutta lapikkaat pieksivät jo levottomina äidin uumia. Lapsi pyrki takaisin maahan jatkaakseen uudelleen äsken katkennutta kisaa.

Nainen oli pitkä ja solakka, ikä noin kolmenkymmenen tienoilla. Vaalean, villaisen huivin sisästä näkyivät hyvin kauniit kasvot. Silmät olivat harmaat ja kylmät. Kun hän katseli poikasensa temmellystä, tempasi tunne kuitenkin mukaansa. Silmäin kylmä, teräksinen välke suli, niistä tuikki hehkuva rakkaudentuli. Ja kun nainen

pusersi lasta rintaansa vasten, sai silmien hehku rajuavan, villin, purkaukseen valmistuvan ilmeen. Kun lapsi ei tähän millään erikoistavalla vastannut, pyrki vain potkien takaisin lumipalloa heittämään, pakeni hehku.

Iiska yritti uudelleen kiihdyttää äitiä leikkiin. Mutta tämän silmistä oli kadonnut lämpö, yksin mielenkiintokin. Hän vastasi lapsen telmintään välinpitämättömänä, koneellisesti. Katse oli kääntynyt sisäänpäin. Ajatus askarteli muualla.

Poika kadotti mielenkiinnon äitiinsä. Hän luopui pallo-leikistä ja kiintyi pieneen, viheriäksi maalattuun kelkkaan. Heittäen äidin kokonaan itsekseen rupesi Iiska panemaan lumipaakkuja kelkalle. Suojailman vuoksi pysyikin lumi hyvin koossa. Kuorma kelkalla kasvoi, sen mukana lisääntyi lapsen mielenkiinto ja heräävän työnilon valtaava kiihoitus.

Äiti oli jäänyt seisomaan monen sylen päähän lapsesta. Hänellä oli päällään tulipunainen, pitkähkö villaröijy, lyhyt harmaa hame ja korkeat pieksut. Kaikki hyvin yksinkertaista. Mutta hänen ruumiinsa muodot ja ryhti vaikuttivat mieltäkiinnittävästi. Osasiko hän pukeutua tavallista sirommin vai oliko vartalo tavallista miellyttävämpi, on vaikea ratkaista. Joka tapauksessa hän, seisoessaan lumisessa pihassa, liikahtamatta, veti syrjäisenkin katseen puoleensa.

Harmaitten terässilmien katse oli lapsen etääntyessä kääntynyt sisäänpäin. Kasvojen ilme oli saanut synkän sävyn. Hän muisteli jotakin ja näytti unohtavan nykyisen hetken. Mitä kauemmin hän siinä seisoi, sitä syvempi suru ja epätoivo alkoi värittää ilmettä.

Kartanolla oli vallinnut sunnuntairauha. Palvelijatkin joko nukkuivat tahi olivat kylässä. Joose oli äsken käynyt tallissa, ja sieltä kuului nyt hevosten syönninlouskutus. Navetassa oli kaikki hiljaa. Ainoastaan muuan kana, äänestä päättäen, putosi äsken orrelta.

Ei sairas isäntäkään ollut nyt huutanut puoleen tuntiin.

Iiska oli niin kiintynyt lumityöhönsä, että unohti kokonaan äidin.

Taivas oli vetisen sinervä. Aamulla oli satanut lunta, nyt jälkeen puolisen oli suloinen talvisuvi. Se synnytti pitkien pakkasten perästä vienosti heräävän kevättunnelman.

Lapsi pihassa tunsi nostattavaa iloa. Se ahersi luonnon viittaamalla tavalla pitääkseen elämän liikkuvaa viriä voimassa. Teki työtä: kasasi lunta kelkkaan, veti sen toisaalle, kaasi ja haki uutta. Iiska eli työssään. Se oli hänelle elämää — unta, rauhassa istumista ja lepoa ihanampaa. Lapsen silmistä loisti elinvoimainen elämänhalu, salaperäinen, aherrukseen altis.

Kevät lähenteli, hiiviskeli luonnossa. Lapsi kuuli sielussaan sen kiehtovia ääniä.

Nainen oli astunut muutaman askelen lähemmäksi leikkivää poikaa, mutta siihen pysähtynyt aivan kuin tilaltaan siirretty muistopatsas.

Nyt kuului sairaan miehen huuto. Se kävi kuin leikaten läpi vaikenevan, sunnuntairauhaisen, kevään hiipivää lähentelyä tuntevan pihan.

Silloin vaimo liikahti. Hän katsahti yli olkansa rappusille, aivan kuin odottaen, että sinne joku ilmestyisi. Mutta

siellä ei näkynyt ketään. Huuto uudistui pienten välihetkien perästä. Viimeiseksi hän erotti siitä:

— Apuun! Jeesus armahda!

Iiskankin huomio oli herännyt. Hän näytti kuuntelevan, juoksi äidin luo ja kuiski:

— Isä . . . isä . . . huutaa.

Äiti otti syliin.

Näytti siltä kuin hän olisi tahtonut lasta halailemalla puristaa sielustaan kuohuvan katkeruuden.

Poika kuunteli. Kun ei enää mitään kuulunut, pyrki hän uudelleen alas, otti kelkan ja alkoi juoksennella piirissä äidin ympäri matkien isän hätähuutoa:

— Jeesus armahda . . . Jeesus armahda!

Äiti oli juuri kieltämässä, kun ovelle ilmestyi mies alusvaatteissaan. Hän piti kiinni pihtipielistä kahdenpuolen.

— Kun ei . . . kukaan . . . tule apuun! huusi hän katkerasti moittivalla äänellä.

— Mitä siellä sitten . . . tekee? virkkoi vaimo välinpitämättömästi. Mutta silmä jäi samalla seuraamaan miehen punertavia, pullistuneita silmiä, jotka kauhusta pyörien alkoivat tuijottaa eteisen ikkunaa kohti. Sairaan valtasi koko ruumista tärisyttävä vavistus. Tukka, joka oli saanut kasvaa pitkäksi, oli pörröllään ja pystyssä. Lihavilla, läpikuultavan vaaleilla, pöhöttyneillä kasvoilla virtaili hiki. Hän näytti vapisevan kauhusta. Ojentaen molemmat kätensä porraskäytävän kulmaukseen hän hyökkäsi, iski ja löi molemmin nyrkein. Kohta hän kuitenkin syöksi toiselle puolen käytävää, veti penkin alta varsiluudan ja alkoi hutkia seiniin. Samalla mies karjui,

kiroili, siunaili ja tömisti jaloillaan. Veri vuoti suupielistä ja käsistä. Vihdoin jäi raivostunut seisomaan. Silmissä vilahti hetkellinen älynvälähdys. Sairas lankesi polvilleen, ryömi lattiassa ja huusi Jeesuksen apua. Mutta samassa hulluudenkohtaus taas uudistui. Nurkassa näkyi hänen silmiinsä joku. Raivostuen hän syöksi jaloilleen, tempasi luudan ja alkoi hutkia, särkien ikkunat ja uhaten puhkaista lautaseinän.

Iiska oli hiipinyt äitinsä syliin. Yhdessä he olivat paenneet navettaan. Lapsi ei puhunut mitään, hän vain puristautui lujemmin äidin rintaa vasten ja vapisi. Kauhun ilme väreili vaimonkin kasvoilla. Hän puristi lasta rintaansa vasten aivan kuin turvaten siihen ja peitti tämän kasvot suudelmilla.

— Eliisa, virkkaa lapsi hiljaa ja katsoo äitinsä silmiin navetan hämärässä.

Eliisa vavahti. Miksi lapsi nyt juuri häntä ristinimellä puhutteli? Ja äänessä oli jotakin hänen isänsä äänestä silloin kun . . .

— Eliisa, virkahti Iiska uudelleen.

— Iiska, vastasi äiti jotakin sanoakseen. Mutta lapsen puhuttelu tuntui arvoitukselliselta.

Joku avaa navetanoven. Vanha Siimon pistää päänsä sisään.

— Onko täällä ketään?

Oli. Eliisa selitti pelkäävänsä niin, ettei hän uskaltanut tulla. Vanhus sanoi, että he olivat Joosen kanssa avustaneet Malakiaksen sänkyyn. Mutta hän luulee, että on käytävä apteekissa. Kun se vain saisi muutaman ryypyn konjakkia, siihen paikkaan paranisi. Hän oli puhunut pojalle,

että pitää tästä suunsa ja pistänyt lantin kouraan. Mutta Eliisan pitäisi nyt tulla, Malakias kaipaa. Jos sen menee mieli pahaksi, niin se tulee uudestaan.

Eliisan sielussa oli yrittänyt nousta ilkeys. Ne ovat samasta juuresta, isä niinkuin poikakin! Tuima mieli jo läikkyi. Mutta hän katseli vanhusta. Yht'äkkiä välähti mielessä, miten h y v ä tämä ukko oli ollut hänelle. Miten juuri siihen aikaan, jolloin hänen miehensä markkinahäpeä tuli tiedoksi, tämän vanhuksen hienotunteinen osanotto hänen onnettomuuteensa oli melkein ainoa, mikä kiinnitti hänet elämään. Nytkin hän sai katsahdetuksi silmiin, näki rotevan vanhuksen sielunpohjaan saakka; mikä pohjaton, syvä suru, jota n y t k i n yritti peittää hymy ja vihellys. Mutta heti, kun Eliisan katse silmänräpäykseksi pysähtyi upotakseen vanhan Siimonin vielä veristävään silmään, alkoivat tämän huulet vapista. Silloin suli Eliisankin harmaa silmä.

— Voisitteko te, vaari, mennä apteekkiin?

Siimonin kasvoilla värähti iloisempi viri. Juuri t u o t a ääntä hän oli miniästään houkutellut!

— Tietysti. Panen pikkusuodin puihin.

— Saako Iiskakin tulla? kysyi poika, joka nyt kieppui vaarin käsissä.

— Saako se tulla? kysyi ukko.

— Mutta . . . no on nyt kaunis ilma.

— Saa Iiska tulla, saa tulla, saa tulla!

Eliisan suu meni jo hymyyn. Poika oli kiivennyt isoisän syliin.

Puolipihasta palasi Eliisa vielä talliin, jossa isoisä jo laittoi hevosta.

— Mutta . . . eihän vaari vain mitään anna Iiskalle?
— Ole joutavoimatta!
— Sitä minä en sallisi, lapselle.
— Lakeristaa.
— Lakeristaa . . . noo, se ei mitään.
Hän vei pojan tupaan pukeakseen.

III.

Oli apteekkarin nimipäivä. Pitäjän herroja istui apteekkarin pienessä kabinetissa iltapuhdetta tupakoiden. Olivat etsineet kukin mukavat istuimet. Niitä olikin tässä rikkaan miehen taide- ja mukavuusmaulla varustetussa huoneessa jokaisen tarpeiksi. Puhvelinnahalla päällystetty sohva ja nojatuoleja, joihin upposi aivan kuin henkilöityneen hekuman avattuun syliin.

Herroja oli kaikkiaan kuusi: apteekkari itse, pieni, mustapintainen, ulkomuodoltaan italialaista muistuttava, viekassilmäinen herra; rovasti, pieni ja alkavassa lihassa, nykerönenäinen, lapsellisen ja avuttoman näköinen, hemmoteltu vanhus; lääkäri, pitkä, hoikka, kaljupäinen maailmanmies; vallesmanni, täksi vieraskäynniksi arveluttavan perinpohjaisesti pesty, ajeltu ja kammattu ja vahoitettu virkamies, jonka suupieli tuntui aina olevan valmis laskemaan rivon herrassukkeluuden; liikemies, joka pingoittuneesta naamasta päättäen oli viime aikoina rikastunut gulashi. Näille kaikille oli riittänyt hekuman avattuja, erimuotoisia helmoja. Ainoastaan yksi istui tavallisella topatulla tuolilla taampana, lähellä ovea ja kakluunia. Hän oli nuori ja hyvin ujo, seurakuntaan äsken tullut kappalaisen virantekijä, armovuodensaarnaaja.

Apteekkari Lemón oli juuri tullut apteekista ja istahtanut korituoliin, jota pehmitti harvinaisen metsänelukan pitkäkarvainen kaunis talja, silmäillyt salavihkaan ympäri, tutkiakseen vierastensa viihtymystä. Hänen intohimonsa oli tämä kabinetti — rahan kera tietysti. Hän oli etsinyt omasta mielestään mielenkiintoisia taide-esineitä tämän huonekaluston lisäksi, huolimatta niiden kalleudesta. Ja kabinetti asetettiin näytteille aina, kun tuli vieraita. Sen piti synnyttää viihtymystä ja kalvavaa mielitekoa, nautinnonhimoa ja nautintoa. Salainen ilo nähdä vieraitten silmissä kateudenvivahduksen kera hekumoivan, nauttivan ilmeen, siinä isännän palkinto.

Hänen katseensa vaelsi ympäri salaisin, terävin valonheittäjävivahduksin, tutkien ohimennen, hymyillen aina. Pastori Rapisen »hyljätyn» istumasijan hän oli heti huomannut, mutta ei siitä välittänyt. Sai kyllä istua siinä, papinsälli, köyhä, hyvässä lykyssä jumalaapelkääväinen akkain pappi . . .

Hän aloitti tarkastelunsa rovastista, Moiliaisesta, joka istui lähellä autuaasti hyvinvoipana, nenänykerö ja hieno sikari pystyssä, ruumis vajonneena puhvelinnahkaan kuin jumalankukkaroon. Rovasti ei puhunut mitään, hän kuunteli vain harvakseen puhallellen sikarinsavuja, kuunteli sitä hajanaista keskustelua, jolla herrat yrittivät kuolettaa odotusaikaansa. Isäntä ajatteli: jumalanmies. Suu vivahti hymyyn. Hän sattui vertaamaan rovastia ja itseään. Apteekkari oli vapaa-ajattelija. Hymähti: valitkoon Jumala itse meidän kesken!

Lääkäri, Heimopiittari. Apteekkarilla oli kaunaa tälle, joskus oli riideltykin. Nyt taasen sovittu. Mutta lääkäri

oli joutavan tarkka muotojen mies. Ei jakanut spriireseptejä aivan apteekkarin halun mukaan, tuppautui liian lähelle hänen ammattisalaisuuksiaan, »liehittelemään kansaa», y.m. Apteekkari koetti vakoilla lääkärin askeleita, voidakseen hänkin joskus astua kannoille, kostaa. Hän katsoi miestä syrjäsilmällä, kun tämä jutteli nimismiehen kera eräästä salapolttopuuhasta.

Seuraava oli nimismies Forss, apteekkarin paras ystävä. Riita oli joskus yrittänyt tulla siitä, kun apteekkari ei tahtonut aina uskaltaa täyttää nimismiehen huomattavaa spriintarvetta. Mutta jotenkuten oli siitä sentään päästy. Hra Forssilla ei ollut mitään erikoisharrastuksia. Hän oli vain virkamies, joka koetti teettää työnsä poliisikonstaapeleilla, voidakseen itse päästä niin vähällä kuin suinkin.

Liikemies Himosen naama oli jo alkanut loistaa. Hän puhui nimismiehelle kiihkeästi muutamasta kauppa-asiasta. Oli ollut kyseessä saada lisenssi jollekin suuremmalle »tavaraparttialle», mutta sitten ei oltu saatukaan. Eikä Himonen tiennyt, missä vika oli. Arveli kuitenkin sen olevan hallituksessa, joka ilmeisesti rajoittaa kansan etuja valvovain yksityisten liikemiesten kilpailuvapautta, jättääkseen suosimilleen armoitetuille sitä suuremman nylkemisvapauden. Apteekkari oli alkanut mieltyä tähän mieheen, huolimatta siitä, että sekin oli vain suomalainen nousukas. Mutta hänen suunnitelmissaan oli järkeä sekä suuripiirteisyyttä ja hän puhui hauskasti.

— Kas, pastori! Apteekkari hypähti ylös korituolistaan. — Te istutte siellä ovenpielessä vain. Tänne! Hän osoitti omaa tuoliaan.

Pastori nousi ja kumarsi kiittäen. Ei mitenkään hän isännän paikkaa! Tässä oli hyvä.

Apteekkari Lemón istui velvollisuutensa tehneen ilmeellä takaisin tuoliinsa.

Juuri silloin kannettiin juomavehkeet pöytään. Muuan ikkunaverho, joka ei ollut täysin suljettu, laitettiin. Ja kun palvelija oli mennyt, otti apteekkari pullon jostakin ja laski sen salaperäisin hymyin pöytään. Puheensorina lakkasi. Rovasti kiinnitti katseensa katon läpi taivaaseen ja imi savuja, nimismies pyyhki sikaristaan tuhkan porsliiniaugurin ammottavaan kitaan ja hymyili jännitettynä. Tohtori katsoi hieman totisena pulloa, gulashi pani kätensä sievästi ristiin alkavan ylpeytensä päälle, ja katsomatta mihinkään, virkkoi:

— Hjaa — jaa — jaa.

Armovuodensaarnaaja ovenpielessä oli saanut levottoman ilmeen. Hänen katseensa nopeasti vakoili yli seurueen ja palasi aina pöytään, jossa karahvi seisoi. Pastori liikahteli tuolillaan ja muutti jalkaa, katsoi kelloa ja isäntää vuorotellen. Mutta hän ei ilmeisestikään uskaltanut nousta, vaikka kaikesta päättäen teki mieli.

Kun isäntä oli saanut kaikki järjestykseen, virkkoi hän:

— Käykää päälle!

Pidättävä halpaus alkoi helpottaa.

— Mitä se isäntä? alkoi rovasti, laskien katseensa korkeuksista helmeilevään pulloon ja hymyillen rakastettavaa vanhanmiehen leppoisaa hymyä. — Oikeinko se . . . eikö tämä ole laitonta?

Jotkut katsoivat, että puhuiko se tosissaan vai leikillä?

Armovuodensaarnaajan otsalla vilahti tyytyväisyyden ja ilon ilme. Sitähän hänkin!

— Laitontako? Mitä sanonee tämä lainpalvelija? Apteekkari katsoi nimismieheen viekkaasti syrjittäin. — Mutta evankeliumihan on tullut lain täyttämiseksi, vai kuinka, setä?

— Niin, niin kyllä, mutta eihän sitä nyt sovi oikein tällaisiin. Rovasti pyyhki sikaristaan tuhkan augurin suuhun ja ajatteli: kylläpä on ruma kuvatus, vaikka mukava. Jatkoi:

— Mutta se taitaakin olla vanhaa varastoa tämä, luvallista nauttia?

— Monen vuoden vanhaa, ilmoitti apteekkari.

— Ei taida kuuluakaan sitten kieltolain alle? Rovasti katsoi nimismieheen, pujottaen samalla muutamia sokeripalasia lasiin.

Forssin kasvoilla väikkyi iloisen pilkallinen ilme, kun lasiaan laittaessaan loihe lausumaan:

— Se on näiden maallisten lakien kanssa jonkin verran samalla tavalla kuin taivaallistenkin: niissä on aina hieman tulkinnan varaa.

— Vai on se niin! sanoi rovasti nauraen makeasti. Minulla on ollut tänään vatsanvaivoja. Jos nyt panen vähän vatsanlääkkeeksi, vai mitä tohtori arvelee?

— Minä voin antaa sedälle reseptin.

— Ja minä saan sen nauttia heti tässä?

— Paikalla. Rauhoittakaa vain omatuntonne.

— Ja siihen ei maallisen lain valta ulotu. Lääkäri on kieltolainkin ylitse kaikkivaltias, selitti Forss.

Pidättynyt odotustunnelma alkoi vapautua ja muuttua

rattoisaksi pikkupiirimielialaksi. Kukaan ei kiinnittänyt erikoista huomiota armovuodensaarnaajaan, joka ovenpielessään yhä levottomana harkitsi, tuliko hänen mennä vai jäädä. Vihdoin isäntä huomasi.

— No, pastori! Tehkää hyvin.

— Kiitoksia, minä olen raitis.

Nuori mies nousi aivan kuin aikeessa sanoa vihdoinkin hyvästi. Kaikki katsoivat häneen. Mutta hän ei vieläkään näyttänyt ratkaisseen, tuliko viipyä vai lähteä.

— Vai olet sinä raitis, virkahti rovasti hieman pilkallisesti ja oneasti, maistaen samalla.

— Mutta eikö nyt sopisi pikkuinen? kysyi apteekkari.

— Ei!

— Vai on pastori niin jyrkkä, totesi nimismies.

— Maassa, jossa on kansan ja eduskunnan säätämä kieltolaki, ei ainakaan p a p i l l e sovi muu kuin ehdoton raittius.

Tämä tuli kuin pommi. Samalla kohtasivat hänen silmänsä rovastin katseen, joka loukkauksesta välähti. Välittömästi tuli sieltä:

— Taidat tässä ruveta tuomariksi?

— Puhun itsestäni.

— Sanoit p a p e i s t a.

— Siten kuin minä käsitän pappisvelvollisuuteni. Minä en saa harjoittaa itse mitään sellaisia ylitsekäymisiä, joita minun tulee Jumalan ja yhteiskunnan lakien mukaan muilta kieltää.

Rovasti sovittautui vielä mukavammin hemmottelutuoliin, joka synnillisesti näytti häntä hyväilevän. Pää löysi entistä mukavamman tilan selkänojan yläreunaa

vasten. Ja asetellen polveaan toisen päälle rovasti virkkoi:

— Olet sinä nyt olevinasi . . . ää.

Siitä tunsi, että hänen mukavuuttaan oli häiritty. Tuo poikaviikari! Olkoon ensinnä neljäkymmentä vuotta pappina ja tulkoon sitten . . .

— Minä en tahtonut loukata setää, sanoin vain itsepuolustuksekseni.

— Röyhkeyttä se oli . . . ää. Muna tahtoo olla kanaa viisaampi aina. Meillä vanhoilla on ylitsekäymisemme, nuorilla heidän ylpeytensä . . . ää. Rovasti ryyppäsi. — Jumala näkee kaikki, hm.

Nuori pastori olisi voinut jo mennä, mutta ikävä yhteensattumus esimiehen kanssa pidätti. Oli kovin vaikea ratkaista, miten olisi meneteltävä.

Armovuodensaarnaaja ei ollut milloinkaan sattunut tällaiseen seuraan, jossa yleinen mielipide tuntui olevan niin jyrkästi toinen kuin hänen. Vain ylioppilasseuroissa oli ollut, minkä oli ollut, eikä juopottelevissa kuin pari kertaa. Mutta nämä olivat vanhoja herroja. Ne johtivat koko pitäjän sivistynyttä mielipidettä. Tunsivat tavat ja toisensa perin pohjin. Hän oli nuori, outo ja vieras. Jos hän alistuu, näyttää hän raukalta. Jos alkaa julkisen riidan, pidetään häntä pöyhkeilijänä. Jos hän poikkeaa hymyillen tästä, antaa hänkin myönnytyksensä kieltolain rikkomiselle. Jos hän puhuu suunsa puhtaaksi, saa hän kaikki vihamiehikseen . . .

— En minä röyhkeydessä, aloitti armovuodensaarnaaja nöyrästi.

Rovasti vääntäytyi mukavassa olinpaikassaan hermostuneesti.

— Minä vain käsitän Jeesuksen käskyn... jatkoi pastori.

— Mutta säästähän nyt, hyvä mies, tämä toistaiseksi, puhkesi rovasti Moiliainen ja vaivautui nousemaan syntisenmukavalta istuimeltaan.

Nyt välähti nuoren papin silmissä. Hän suoristihe.

— No niin! Ehkä saan luvan sanoa hyvästi.

Hän oli saanut terästä sieluunsa, kätteli kaikkia ja lähti.

Rovasti Moiliainen painautui uudelleen syvään, pehmeään tuoliin, kilautti hieman kuuluvasti lasiaan.

— Maaliskuu taitaa olla ... ää-hää ...

Kilistettiin.

IV.

Seura ilmeisesti tunsi vapautuneensa, kun armovuodensaarnaaja oli oven takana.

— Kyllähän hän on oikeassa, tavallaan, tuo nuori virkaveljeni, aloitti rovasti pieni ryppy silmänkulmassa ja helpottava hymy lempeässä suunsopessa. — Viinan nauttiminen on paha asia kansalle, hän jatkoi, ja moni siitä tekee itselleen helmasynnin. Mutta yhtä helposti sen jyrkkä kieltäminen tekee toisista fariseuksia. Meidän Herramme on asettanut niin viisaasti tässäkin, että on apostolinsa kautta kieltänyt ylönjuomisen, joka tuottaa pahennusta. Vähän, kohtuudella nautittuna se on jumalanlahja, joka erittäin iloittaa sydämen. Näin minulle jumalansanasta näkyy. Pieni hurma, jonka viina antaa, tekee ihmisen helläksi ja tunteelliseksi, ja kun on pikkuisen päässä, voi uskovainen tuntea autuaallista Jumalan läsnäoloa ja unohtaa elämän synnillisempiä, raskauttavia huolia ... ää.

— Mutta, niinkuin sanottu, hänkin, nuori apulainen, on tavallaan oikeassa. Ei sovi papin kansan edessä maistaa, kun laki kieltää. Kansa on niinkuin apina tarhassa, ne tekevät, varsinkin pahassa, kaikkea sitä mitä näkevät herrasväen tekevän edellä.

Rovasti pyyhki sikarinporoa auguriin ja jatkoi:

— Nuoret papit saavat noutaa kansan mieltä, vanhana siihen jo tahtoo väsyä . . . ää.

Seura ei keskeyttänyt kertaakaan rovastia. Kaikkien silmistä loisti ilmeinen tyydytyksen ilo, sillä he huomasivat vienon punerruksen rovastin lihavalla poskella ja silmänkulmassa pienen rypistyksen. Ukko oli armovuodensaarnaajan kera tapahtuneen keskustelun kiihoituksesta huomaamattaan hieman hulauttanut.

— . . . ää.

Tohtori huomasi, että pappi oli toistaiseksi lopettanut ja sanoi:

— Minun ajatukseni, jos saan sanoa . . .

— Sanokaa . . . mielelläni! nyökäytti rovasti.

— — on se, että nykyajan niin suurella paatoksella esittämä vaatimus siitä, että sivistyneen väen tulee luopua kaikesta, jos nyt niin tahtoo sanoa, ylellisyysnautinnosta, antaakseen kansalle hyvän esimerkin, on yksi niitä vaatimuksia, jotka valtaansa kurotteleva kansanvalta on itse muovaillut, ikäänkuin palvelijoilleen. Mutta mitään oikeuspohjaa sillä ei ole, vaikka . . .

— Koko kieltolaki on tällaisen . . . anteeksi, että katkaisen, pyysi apteekkari.

— Sanokaa vain.

— Niin, koko kieltolaki on tällaisen sairaan, fanaattisen uskonvimman ja kiihoituksen tulos!

Jos ei nyt juuri niinkään . . . ää, kyllähän kansan ja myöskin eräiden herrasmiestenkin liiallista nautinnonvapautta pitää rajoittaa, kun ne eivät ymmärrä kohtuutta. Mutta kuitenkin . . . minä luulisin, että se Brattin järjes-

telmä olisi hyvin mukava. Siivot ihmiset saisivat ryyppynsä nauttia ja olla silti kunnon kansalaisia, ei tarvitsisi tehdä sitä näin suljettujen kartiinien takana . . . ää.

Naurahti.

Herrat nyökyttelivät päätään ja naureskelivat hekin.

— Niitä on sellaisia, jatkoi rovasti, jotka tarvitsevat tässäkin asiassa lain holhousta, niinkuin tämä Malakias Kirsikin. Kuuluu olevan aivan surkeassa tilassa.

— Juonut tenttua ja pontikkaa . . . Siihen vie kieltolaki! huudahti apteekkari Lemón.

— Kerrassaan kieltolain uhri, vakuutti Forss.

— Mahdollista, myönsi rovasti, mutta kyllä se mies on pilalla.

— Täällä on aivan pääsemättömissä hänen kanssaan, sanoi apteekkari.

— Vaatii niin usein? kysyi nimismies.

Puheeseen sekautui Himonenkin:

— Kummallista. Se hänen isänsä, vanha Siimon Kirsi, on elinaikansa ollut kova viinamies, mutta en minä luule, että hän on milloinkaan viinapiruja nähnyt.

Tohtori katsoi gulashiin viistoon.

— Kelpo mies kaikin puolin, kuitenkin, vakuutti rovasti.

Oveen koputettiin. Apteekkari meni ja avasi raolleen.

— Täällä on Kirsin vaari, asiaa apteekkarille.

Kaikki katsahtivat toisiinsa. Apteekkari pistäytyi ulos. Vähän ajan kuluttua kutsuttiin lääkärikin. Kun he vihdoin palasivat, äännähti apteekkari istuessaan:

— Sellaista se tekee, kieltolaki!

— Noo, hillitsi tohtori. Minä pelkään, että tässä on

sittenkin kysymyksessä myöskin perinnöllinen alkoholismi.

— Olisikohan? kysyi rovasti mielenkiinnolla. Kuinka siellä on asiat?

— Tyypillinen delirium tremens.

— Oo... taas?

— Onko sitä ilmennyt jo ennen?

— Noin pari vuotta sitten, mutta se meni ohitse.

— Vai niin. Silloin en ollut täällä.

— Eikö vaadittu tohtoria sinne?

— Huomenna, jollei nyt hellitä.

— Mitä siihen sellaiseen... ää?

— Mitäpä juuri muuta kuin konjakkia.

— Saiko?

— Tietysti.

Rovasti vaipui hiljaiseen mietiskelyyn ja muu seura porisi minkä mitäkin alkoholin ensi vaikutuksen alaisena. Mutta lääkärin mielenkiinto oli tarttunut Kirsi-kysymykseen. Hän siirtyi lähemmäksi rovastia ja mainitsi halunsa.

— Niin, sanoi rovasti, siinä saattaa olla sukuperintöä ja romantiikallakin on osansa. Minä voin kyllä kertoa siitä jotakin, jos herrat haluavat kuulla. Tarinalla on oma mielenkiintonsa. Kauppamies taitaa sen tunteakin.

Ja rovasti alkoi kertoa.

Tämä Kirsin suku on hyvin vanha talonpoikaissuku. Vanha isäntä, Siimon, lie nyt kuudenkymmenenviiden seuduilla, poika Malakias, nykyinen isäntä, mahtaa olla siinä 35 iässä. Suku on aina ollut paremmanpuoleisessa varallisuuden tilassa, elänyt siivosti ja nauttinut yleistä luottamusta. Mutta viinaanmeneviä ovat miespuoliset

jäsenet olleet, kuten olen kuullut, jo tämän Siimoninkin isä. Ja Siimonin tytär on mielisairas, houruinhoitolaitoksen asukas.

Tämä nykyinen isäntä, Malakias, oli nuorena miehenä aivan ehdottomasti raitis. Hän oli harvinaisen kaunis nuorukainen, innokas urheilija ja lukumies. Sitä oli hauska nähdä, sitä poikaa, ja mielellään vanhempikin mies hänen kanssaan sanan vaihtoi.

Mutta sitten rupesi mies harrastamaan kilpa-ajoja. Hän hankki oriin, kulki sen kanssa kilpa-ajoista kilpa-ajoihin ja tottui hevosmiesten joukossa ryypiskelemään.

Näillä samoilla retkillä hän luultavasti tutustui nykyiseen vaimoonsa, jonka isä, suurviljelijä naapuripitäjästä, oli pojan vienyt kerran kotiinsa leikillään katsomaan tytärtään. Siitä tulikin tosi, ja minun, vanhan miehen, täytyy kehua, että komean morsiamen Malakias sai. Rikas se myöskin piti oleman, vaikka sitä nyt ei vielä tiedä, kun isä on kiinni suurissa asioissa, kuuluu toisinaan kallistavan lasia hänkin ja tekevän silloin varomattomia kauppoja, kun sattuu.

Sitten siitä ruvettiin puhumaan, että tämä Malakias rupesi juomaan aivan tuhottomasti. Entisestä siististä, raittiista miehestä tuli muutamassa vuodessa niin auttamaton juomari, että kertovat hänen jo pikku-ukkoja näkevän. Silloin kyllä, kun pysyi kotona, koetti hän hillitä itseään, ja vaimokin taisi vaikuttaa, mutta kun taas lähti matkoille, silloin kaikki parannus meni nurin.

Pahimmiksi asiat näyttivät kehittyvän kuitenkin vasta sitten, kun Malakias lankesi pitämään yhteyttä huonojen naisten kanssa. Siihen asti vaimo hoiteli ja apusi miestään.

Mutta kun kerran omin silmin näki kaupungissa Malakiaksen muutaman huonomaineisen naisen seurassa, silloin katkesivat suhteet. Se emäntä on ylpeä ja lujatahtoinen nainen. Hän jätti sillä kertaa miehensä markkinoille ja tuli yksin kotiin, kohteli sittemmin aivan kuin vierasta. Siitä syntyi merkillinen suhde. Mies rukoili anteeksi, vaimo ei korvaansa kallistanut. Hän ei myöskään haukkunut eikä pauhannut, kuten naiset tavallisesti tällaisessa tapauksessa. Hän oli vain jäisen kylmä ja vieras. Mies oli, kaikesta huolimatta, aina ollut vahvasti kiintynyt vaimoonsa, oli rukoillut rukoilemasta päästyäänkin anteeksi, mutta mikään ei auttanut. Entinen rakkaudellinen, lämmin suhde oli kerrassaan loppunut. Se se on, joka Malakiasta nyt painaa. Ja hän juo suruunsa, mitä käsiinsä saa. Se on murheellinen suhde kahden nuoren ja luonteeltaan kelpo ihmisen välillä.

Mutta kaikkein liikuttavimmaksi tekee suhteen se, että heillä on pieni, taitaa olla kolmivuotias, poikanen, jossa vanhempain eristetty rakkaus nyt kahden puolen yhtyy. Heillä on ollut useampia lapsia, mutta kaikki muut ovat kuolleet, tämä yksin elää. Kumpikin vanhemmista elää nyt tässä pikkupojassa. Siinäkin ilmenee kuitenkin jo se surullinen puoli, että lapsi jollakin tavoin karttaa isäänsä, arvatenkin alituisen juopumuksen ja löyhkän vuoksi. Ja miesraukka, joka, kumma kyllä, pitää juomahimoansa perinnöllisenä, on alkanut pelätä, että se periytyy myöskin hänen ainoaan poikaansa, jos lapsi elää.

Vaimon koko elämä kohdistuu poikaan, jota hän koettaa vieroittaa isästä niin paljon kuin suinkin.

Sydän heltyy, kun hetkisenkin seuraa näiden nuorten

ihmisten elämää. Mies toisinaan selvänä ollessaan melkein tylsänä, kodilleen puolivieraana, ikävöi armahtavaa katsetta vaimoltaan, yrittää kiihoittaa rakkauden vilahdusta esiin pikkupojastaan saadakseen ikävöivään sieluunsa hetkiseksi pilkistämään yhdenkin rakkaudensäteen, jota hän vaimonsa sielusta turhaan odottaa.

Lääkäri oli seurannut kuvausta mielenkiinnolla. Hän ei ollut ennen kuullut tätä perhetragediaa näin esitettävän. Erikoisesti kiinnitti häntä sen psykologinen puoli. Kysyi:

— Onko vaimo ennen rakastanut miestään?

— Aivan erikoisesti! Sanovat, että hän oli siihen suorastaan hullaantunut, totesi rovasti.

— Ja nyt on kokonaan kylmä?

— Aivan kylmä.

— Ja mies yrittää rakkautta uudistaa.

— Kaikin voimin.

— Ja syynä jäähtymiseen on, että vaimo tapasi miehensä huonon naisen seurassa?

— Naisen miehensä sylistä, oikaisi Himonen.

Rovasti sanoi hämillään:

— Miten lie ollut . . . minä en sellaisia niin tarkkaan tutki, yksityiskohtia.

— Ja lasta molemmat hellivät?

— Intohimoisesti. Sievä pikkupoika se onkin, oli äsken ukon mukana, kertoi apteekkari.

— Aivan oikein! huomasi lääkäri.

Taas koputettiin.

Kirsistä oli nyt tullut renki Joose. Emäntä on pyytänyt lääkärin tulemaan, kun isäntä on sairaana.

— Joko vanha isäntä ehti kotiin? kysyi lääkäri.

Ei ollut ehtinyt. Mutta isäntä oli niin sairaana. Ja emäntä p e l k ä ä.

— Pelkääkö?

— Jos tohtorin sopisi tulla? Mulla on juoksija.

Tohtori lähti.

V.

Malakias Kirsi makasi vuoteessaan. Hän ei muistanut äsken olleensa ulkona ja hosuneensa porraskäytävässä luutakynällä pahojahenkiä. Hänellä oli vain yhä kummallinen päänkipunsa. Ei niin, ettei hän sitä tuntisi . . . pohmeloahan se on! Kyllä hän sen vanhastaan. Mutta tällä kertaa tauti on erikoisempaa, on kestänyt monta päivää . . . kuinka monta päivää onkaan kestänyt?

Ja sitten . . . Hän värisi kauhusta. Oliko hän todellakin nähnyt jotakin . . . ilmeisiä piruja? Vai näkikö hän unia, pahoja unia vain? Hän muisteli viime viikolla ryypänneensä useamman päivän pontikkaa parin toverin kanssa, ja spriitä. Toisella oli tukku reseptejä, joilla saatiin. Mutta sitten häipyi mielestä kaikki, sekaantui irstaisiin lauluihin, sitten pieniin matoihin, ammotteleviin kitoihin, kuohuvaan savitulvaan, joka pyrki suuhun . . .

Nyt oli pää kuin vieraan ihmisen pää. Sitä tuskin sai ylös tyynystä. Siellä tuntui matelevan, ajatuksia, aivan kuin isoja matoja. Väliin hän luuli kaikkia katselevansa kuin sivullinen, mutta ei ymmärtänyt mitä ne olivat, eikä missä olivat, kunnes kamala tuska muistutti, että kysymys oli juuri hänen omasta päästään, omista ajatuksistaan, omista mielikuvistaan. Vuorollaan taasen kaikki pysäh-

tyi, seisoi kuin tukki jäässä. Silloin teki mieli nukkua ... nukkua pois kaikesta ... kunnes taas ilmestyi näköpiiriin joku kiusaaja.

... Missähän emäntäkin? Sille ei uskalla puhua. On vihainen ja katsoo ... Mutta kuulisi edes hänen astuntansa. Olisi turvallisempi. Äsken hän luuli Eliisan käyneen kamarissa, mutta ei taitanut katsoa sänkyyn ... Se vihaa ... Minä raukka! Jeesus armahda! ...

— — —

— Haa haa!

Malakias nauraa ja pitää hulluniloa. Häntä katsoo nainen jostakin. Sen katse nauraa, virnistää. Malakias kiihtyy, huutaa ... Hänessä herää himo.

— Tule! huutaa. — Pirujako kiusaat? — Tule!

Hän tempaantuu ylös, ryntää, hamuaa syliinsä ... Sylissä ei ole mitään ... jotakin kosteaa ja kylmää vain valuu pitkin rintaa, jalkoja ...

Häntä viluttaa, hän värisee, painuu takaisin vuoteeseen.

... Asteleeko Eliisa keittiössä? Pehmitä Jeesus hänen mielensä antamaan minulle anteeksi!

— Mutta mikäs minun on? Tämähän oli kirkas, selvä ajatus?

Juovuksissa, päissään. Ja kuitenkin, mitä tämä on? Oikeassa humalassa ajatukset liikkuvat, kulkevat, lentävätkin, säkenöivätkin ... Mutta tässä ne makaavat, matavat, kiemuroivat ja vajoavat ... vajoavat pohjattomuuteen, aivan kuin liejussa, aivan kuin ihminen uisi liejussa ... rannattomassa, pohjattomassa liejussa ... Harmaassa, vetelässä savivellissä ... hyi! Auttakaa! . Huk-huk-hukkuu! . Siniharmaata savea ... eikä pohjaa

... Menee suuhun ... kor-rviin ... silmiin ... Apua! . Herra Jeesus!

Mies nousee vuoteessaan istumaan. Hänen kasvoillaan kuvastuu hirveä kauhu. Silmät pyrkivät pullistumaan kuopistaan veristävinä möhkäleinä. Pitkin vaaleita poskia virtaa hiki. Tukka on kauhusta pystyssä.

Malakias huutaa yhä Jeesuksen nimessä apua, hän hukkuu.

Eliisa raottaa hieman ovea ja katsoo. Astuu sisään ja lähenee tyynin katsein, kiirehtimättömin askelin. Harmaat silmät tutkivat huutavaa, hikoilevaa, syvän tuskan ahdistamaa miestä.

— Mikä nyt?

Mies tajuaa, kääntää veristävät silmäpalleronsa, kurottaa käsin:

— Hukun ... saveen ... apua!

Malakias kurottautuu, ulottaa kädellään Eliisan vyötäröön, yrittää kallistaa päätään vaimon uumalle.

Eliisan katse välähtää inhosta. Hän vetäytyy etäämmäksi.

— Mitä nyt?

Mutta mies tarrautuu kiinni, imeytyy yhä lujemmin, kurottaa painaakseen kasvonsa vaimon helmaan kuin pelastusta etsien.

Vaimo yrittää vetäytyä pois, mutta ei tee vielä suoranaista väkivaltaa.

— Mitä sinä nyt?

Ääni on kireä, kylmä, vihainen.

— Konjakkia! ... Jeesuksen Kristuksen nimeen.

— Mistä! huudahtaa vaimo.

— Sinulla on, Eliisa. — Armahda minua, minä kuolen.

Eliisa kääntyy mennäkseen.

Miehen kädet hellittävät. Hän valahtaa vuoteeseen kuin riepu, ummistaa silmänsä ja näyttää vaipuvan tajuttomuuteen.

VI.

Vaimo jää seisomaan ja katsomaan. Katsoo kuin tiedotonta kuollutta, luulee että mies ei huomaa eikä tajua.

Mutta Malakias seuraa salaa vaimonsa liikkeitä. Hänellä on valohetkensä. Hän tajuaa epätoivoisen, kamalan tilansa. Samalla kiihtyy hänessä rakkaudenpuuska, joka kohdistuu vaimoon. Sydämessä elpyy hiljaa ihana muisto. Kuin unessa ilmestyy Eliisan tyttökuva tirkistelevään silmään, hellä, täyteläinen. Syrjään heitetty rakkaus nousee kuin muistojen hämärästä yöstä. Katse tavoittaa silmää, Eliisan loistavaa tyttösilmää . . .

Käppyrässään makaava mies valittaa hiljaa kuin kuolemaa tekevä. Eliisasta tuntuu kuin sairas tahtoisi katsoa silmiin. Häntä värisyttää, katse on hänen mielestään kuolevan tai hourun.

Mutta Eliisa ei mene pois. Hän näkee suuret, voimakkaan näköiset kädet, jotka lepäävät peitteellä. Niistä on alkanut kadota tarmonsuonet ja sijaan ilmestyä pöhöttynyt pyöreys.

. . . Ne ovat osanneet pitää s u i t s i s t a! Kun »Lintu» oli aisoissa ja Malakias suitsissa . . .

Eliisa eli muistoissaan: tunsi elävästi, miten hän oli usein melkein toivonut, että sillä olisi ryyppy päässä,

kun lähdettiin, sillä silloin nousi Malakias »Linnun» kera sankariksi ja siinä oli rinnalla ilo istua, sankarin rinnalla. ... Mutta ne pehmenivät, kädet, ja mies rupesi sen sijaan kerskumaan ja ääntelemään. Sielun läpi meni kirvelevä tunne siitä, miten väkevän miehen sankariote suitsista hervahtui ja purkausi häiritsevänä, kerskuvana kiljahteluna naisen tajuntaan, aivan kuin olisi ruvennut tippumaan vettä kynttilään ...

Monestihan kuitenkin sankari-ajot sittemminkin ajettiin ilman viinaa ja elämä itse hihkui, eikä Malakias. Mutta elämä muuttui ja Eliisan täytyi aina tuskallisella pelolla seurata, ettei vain mies ollut ryypännyt ja ruvennut hihkumaan, sillä ihmiset katsovat silloin vain, kuka hihkuu, eikä sitä, k u k a a j a a ja k u i n k a.

Vihdoin löysi hän vierestään sankarin tilalta juoppo-rääsyn ...

Harmaasta silmästä välähti vihanlieska.

... Ja sitten tapahtui se ...

Katkera tunne kävi virinä läpi. Mieshaaska oli tehnyt kuolemansynnin: piti muita naisia, kulki juopuneena kaupungissa aivan kuin koira, juoksukoira.

Ensin oli Eliisa lakkaamatta itkenyt ja Malakias oli itkenyt silloin tällöin, kironnut himoaan ja syntiään ja lankeemustaan ja vannonut parannusta. Mutta hän rikkoi yhä uudestaan. Häntä hallitsi jokin muu kuin oma tahto.

Vaimon sielussa lakkasi itku. Siellä jäähtyivät tulet, entinen rakkauselämä sammui, sen lähteet kuivuivat. Mikäli Malakias luisui aste asteelta, sikäli ylenkatse jäädytti ja paadutti Eliisan sielua. Sinne sijoittui halveksimisen tunne, joka ei enää sittemmin koskaan näyttä-

nyt poistuvan. Se vain kävi kiinteämmäksi ja samalla moninaistui ja rikastui tuottaen vähitellen eräänlaista nautintoa, joka omituisella tavalla korvasi entistä rakkautta.

Malakiaksella oli jo ennen ollut tilapäisiä juoppohulluuden kohtauksia, mutta aivan näin rajua ei koskaan ennen. Vaimo ei halunnutkaan salata itseltään, että hän toivoi tämän kohtauksen päättyvän kuolemaan.

Miksi miesrenttu häntä sitoo, kytkee, sanoo v a i m o k s e e n? Millä oikeudella? Vaikka on ajelehtinut kaikenlaisten markkinalutkain kanssa ja ... ja ...

— Jumala, Sinä tiedät, että minä olen puhdas!

Hän melkein sihisi hampaistaan tämän ajatuksen.

Se häntä rauhoitti. Kuitenkin heräsi sielussa jokin syyttelevä ajatus, joka esti viattomuuden-ilon hekumoimista kostonajatuksen keralla. Hän ei tietänyt mitä se oli. Jotakin epämääräistä vain.

Eliisa koettaa harkita älyllisesti. Hän yrittää etsimällä etsiä tunnetta, joka l ä m m i t t ä i s i. Hänen sielussaan on vilu, hän kaipaa lämmintä. Joka tapauksessa tuo mies on raukka, onneton.

Mutta hän ei löydä lämmintä kohtaa, sellaista, joka herättäisi osanottoa, häntä melkein vain enemmän viluttaa. Markkinanaiset, kilpailijat, eivät hetkeksikään poistu mielestä, näkee miehen niiden seurassa peliä pitämässä. Puraisee hammasta.

— S i t ä hän ei anna anteeksi! hän taas melkein ääneen ajattelee. On antanut miehelle neitseellisen puhtautensa, ensirakkautensa ja — senkin hän hyvin tiesi — kuulun kauneutensa. Mies on kaikki huijannut, heittänyt lokaan, lutkain jalkoihin. Niiden kanssa pitänyt peliä, p i l k a n n u t h ä n t ä ...

Eliisaa puistatti.

Malakias ulisi ja vaikeroi. Oli kuin kamala tauti olisi hellittänyt siksi ajaksi, kun vaimo seisoi siinä ja hän sielussaan huusi armoa, laupeutta, apua . . .

Mies ei uskaltanut virkkaa mitään . . . ettei lintu vain lehahtaisi pois viereltä pakoon ja veisi toivontähteitä mennessään. Hän tajuaa nyt kaikki tarkkaan ja unesta heräävä rakkaus alkaa polttaa kuin kuume. Se tuo mieleen pojankin, ainoan, Iiskan.

Elämän toivon.

Sairas ulisee ja vaikertaa.

. . . E i i k ä n ä a n t e e k s i! jatkuu vaimon ajatus. Hänelle menee mieleen ystäväin säälivä osanotto silloin, kun häpeä paljastui. Ajattelee taas puoliääneen vanhan ajatuksensa:

— Mitä sääli hyödyttää säälittävää!

. . . Kiusaa se vain ja piinaa, tekee tuskan polttavammaksi, häpeän moninkertaisemmaksi, pakottaa vihaamaan säälittelijöitäkin . . .

— Mitä he tietävät sieluntuskasta, aviovaimon, joka rakastaa ja löytää miehensä lutkan sylistä!

Eliisa lähtee, astuu pois kasvot tuhkanharmaana. Tuskin hän on sulkenut oven, kun sairas ponnahtaa istuvilleen. Uusi raivokohtaus alkaa. Se kestää nyt pitkään, pitkään.

Vaari ei ole vielä ehtinyt apteekista kotiin. Emäntä alkaa epäillä konjakin parannusvoimaa. Joose saa panna puihin juoksijan ja noutaa lääkärin.

Hän saapuu melkein samassa kuin ukkokin. Erinäisiä keinoja käyttäen saa lääkäri sairaan rauhoittumaan.

VII.

On tullut kevät.

Ensimmäiset huhtikuiset suvituulet puhaltelevat etelästä. Lumi sulaa. Tiet käyvät likaisiksi. Kujissa putkahtelee syvään. Muutamilla vainioilla alkaa näkyä maaläikkiä. Koski jo koroittaa äänensä. Taivas on alkanut muuttaa väriään.

Ihmisistä katoaa talvinen kankeus. Sydämissä tapahtuu sulaminen. Koko olemuksesta loistaa: kevät tulee!

Malakias Kirsi ajaa lantavettä sulavalle hangelle. Haju leyhähtelee kauas. Hänen silmästään pilkistää elämäntuntu: se hymyää. Ja suu hymyää myös! Riuska ori on päässyt jaloittelemaan lantavesilaatikon vetäjänä. Perässä, muutaman sylen päässä ajaa Joose vanhaa mustaa samanlaisine kuormineen. Ajaa ja viheltää. Polkkaa.

Itse Malakiaksenkin huulet suippenevat vihellykseen. Poikana se konsti häneltä kävi. Sittemmin oli jäänyt. Hän muistelee . . .

Pöhötys kasvoilta ei ole kokonaan poistunut. Silmien ympärillä asustaa musta rengas ja poskipäiden yläpäässä paksut pussit. Malakias muistaa ne.

Hän ei nyt ryyppää — »tällä kertaa» sanoo hän, jos joku kysyy. Se ei siis merkitse lopullista raitistumista.

Hän selittää viimeisen viinatautinsa johtuneen siitä, että luuli pontikassa, jota oli ostanut satunnaiselta trokarilta, olleen »jotakin myrkkyä». Nyt Malakias tahtoo näyttää, ettei hän ole mikään viinanorja — vielä. Tämä ajatus on häntä ihmeellisesti kannustanut.

Emäntä kaihoo, karttaa, vetäytyy syrjään, kun Malakias hymyten, hyväksitehden, katuvana lähestyy. Ei anna anteeksi. Malakiaksen omassatunnossa polttaa. Antaahan Jumalakin anteeksi! ajattelee hän...

Mutta kevät! Etelätuuli tuo lohtua. Se hivelee talven haavaa.

Elämä kääntää esiin uutta sivuaan. Kas! Malakias kiintyy siihen: pelto!

Siitä nyt puhuvat kaikki, pellosta, maasta, maahengestä. Hevosista on miesten kesken puhuttu ennen. Se on alkanut hieman hellittää. Nykyjään vain maasta, pellosta, nevasta, lannasta, siemenestä, viljelysvuoroista, koneista ja siitä, kuka parhaiten osaa hoitaa peltoa, panna suon kasvamaan.

Sepä on omituista. Miksi hevoset nyt ovat syrjään jääneet? Hevoset... Ihana hevonen tämäkin ori, Poju! Mutta merkillistä, että häntäkin, Malakiasta, ikäänkuin tympäisee ajatella ainaisia hevosajoja. Sinä lie jotakin lapsellista, jotakin huijarimaista, jotakin... mitä hänessä. Ennen oli toisin. Miestä, joka raskaalla työhevosella kulki juoksuajoissa, pilkattiin. Nyt äkkää Malakias sellaiset miehet maamiesten etunenässä. Sellaisista puhutaan, niille annetaan arvoa, ne rikastuvat. Hinnat ovat maantuotteilla suuret, hirveän suuret. Malakiaksella on ollut vain vähäisen luovuttaa. Salakaupassa olisi saanut

enempi, mutta ei ole viitsinyt... paitsi minkä on antanut kylän yleisille viinankeittäjille. Niille täytyy antaa yhteisen sopimuksen mukaan. Ne maksavat puolentoistakertaisen hinnan. Kyllä kannattaakin! Ottavat melkein liikaa hintaa... Onhan siinä varaa. Sakot on luvattu yksissä maksaa.

Astellessaan oriin jäljessä johtuu ajattelemaan, että nyt hän ei ole viinankuluttaja tällä kertaa. Kyselee itseltään: mistähän kummasta se johtuu, että viina häneen tekee sellaisen vaikutuksen? Niitä näkyjä oli jo ennen yrittänyt näytellä, mutta ohi olivat menneet. Moni ryyppää yhtä paljon kuin hänkin, mutta eipäs vain näe viinapiruja. Mikä senkin tehnee? Liekö perintövika? Pastori oli sanonut, että jos suvussa on ollut juoppoutta useammissa polvissa, se voi vaikuttaa. Ja sitä on ollut. Isä on juonut ja hänen isänsä. Isällekin on joskus näytellyt oireita, mutta ei vaarallisia.

Malakias oli sitä mukaa kuin tuli terveemmäksi, ajatellut juomahimon perinnöllisyyttä. Se palasi yhtämyötään, yhä mielenkiintoisempana. Ja mikäli hän painui siihen uskoon, että himo voi olla isänperintöä, sikäli alkoi kasvaa isä-Siimonia kohtaan kaunaa.

Kun synnin juuret alkoivat juontaa isään, alkoi poika, sitä itse huomaamatta, vapautua edesvastuusta, samalla kun tuomitsemisen henki isää kohtaan kasvoi. Isän syyhän se sitten olikin, ettei hän saattanut pysyä kohtuudessa, nauttia huvikseen, olla niinkuin muut, oikealla tavalla päissään. Isä on ryypännyt elinaikansa — poika saa sairastaa pohmelot! Varsinkin nyt, jolloin hän ei uskaltanut ryypätä, kun hän näki isänsä, tavallinen puner-

rus poskipäissä, nenänsivu vavahtelevana ja silmät sirrillään, oli poika tuntenut niin syvää katkeramielisyyttä, ettei enää voinut olla ynseätä mieltään näyttämättä.

Ukko oli herkkätunteinen, suri poikansa onnettomuutta, ei vastannut tämän pahoihin tuuliin, koska piti ne kokonaan Malakiaksen harmistuneen mielen harhakuvina. Omallatunnollaan ei vanhus tuntenut pienintäkään häivää. Muisti vain omaa, rehellistä vaellustaan, mielessä vilahti muutamia verensekauksesta aikoinaan sattuneita ikäviä näkyjä. Mutta kerranko niitä sellaisia! Hän hyräili virttänsä, tunsi olevansa mahdollisimman hyvässä sovussa Jumalan ja ihmisten kanssa . . . kunhan vain Herra parantaisi pojan täysin terveeksi.

Mikäli Malakias syytti isäänsä, sikäli oma syyllisyydentunto heikkeni. Kunnes kerran sattumalta, pitäessään sylissään Iiskaa, aivan erikoisen voimakkaasti joutui ajattelemaan juomahimon perinnöllisyyden jatkumista vielä hänenkin pojassaan. Se alkoi sittemmin kalvavana tunteena seurata miestä kaikkialle ja pakottaa alituisesti ajattelemaan. Mitä kovemmin hän tuomitsi isäänsä, sitä ankarammiksi kävivät hänen omantunnonvaivansa ajatellessaan Iiskaa.

Periikö Iiskakin?

Kerran hän kysyi asiaa pastori Rapiselta, että kuinka sen asian laita on? Pastori oli hieman tutkinut kirjallisuutta ja selitti nyt, että kyllä se periytyy. Eikö sitä voi millään estää? Kyllä, sillä, että pysyy aina ehdottomasti raittiina.

Ainako? kyseli Malakias usein itseltään.

Astellessaan hevosen jäljessä joutui hän kevättunnelmien ja maanviljelyssuunnitelmien nostattavan mielialan vallitessa ajattelemaan taasen myöskin perinnöllisyyskysymystä. Aluksi siltä kannalta, että poika, Iiska, se tämän talon perii, jos . . .

Hän vavahti. Oli tullut vahinkoja taloudessa ja hevoskaupoissa. Velkaa . . . No ei se mitään! Onpa hyvä aika. Kaikki maksaa. Puupökkelökin maksaa ja aidanseiväs. Metsää pitää myydä ja maksaa velka. Kaikki! Sitten panemaan rahaa kokoon. Monet ovat jo panneet. Miksi ei hänkin . . . Iiskalle pitää jäädä.

Häntä värisytti, kun mieleen yht'äkkiä vilahti, miten lähellä kuolemaa oli ollut ja miten kamalaa kaikki. Mutta nyt hän elää ja hänellä on poika . . . on poika! Iiska, pulska, vankka poika. Siitä hän kasvattaa miehen. Ei salli pojan päästä ollenkaan viinanmakuun. Tulkoon siitä raitis. Kouluttaa herran. Tottahan sitten pysyy, kun sivistyy, etteivät ne talonpoikaiset veret ja verenviat vedä viinaan.

Vaikka osaavathan ne nekin, herrat, juopotella. Monesti oli hänkin ollut samoissa seuroissa. Kilpa-ajopäivällisilläkin. Ja niillä on aina ne naiset . . . Naiset . . .

Mielikuvitus varastautui markkina-naisseuroihin. Malakias tahtoi riistäytyä pois, vaikkapa tähän virtsanajoon, mutta itsepintaisesti yritti ajatus pysyä siellä markkinoilla. Muuankin. Sillä oli kumman kierot silmät . . . se näki aina, virnisteli ja iski silmää, vaikka ei katsonutkaan.

Sai ajatuksineen ryöstäytyneeksi väkisin pois sieltä ja pääsi takaisin poikaan, Iiskaan, silmäterään, pikkuiseen poikaan, hänen poikaansa, joka perii, mitä hänellä on.

Tuntui taas kerran mukavalle ja lupaavalle. Miehen rinnassa jatkoi kevät nousuaan.

— Jos ottaisi pienen ryypyn.

Sepä oli somaa! Ilmeisesti joku kuiskasi sen korvaan. Ainakin hän kuuli sen.

— Ei se vahingoita, yksi ryyppy.

Mikä kuiskii? Malakias hymyää. Onpa minulla poika. Kun Eliisa vain antaisi anteeksi. Minä rakastan. Millä saan hänet uskomaan sen? Jumalani . . .

Mutta hänen täytyy, eihän ihminen voi iäti vihata? Eikä kukaan ole itsekään synnitön . . .

— Ottaa vain ryypyn silloin, toisen tällöin, sitä veri kaipaa, kun on tottunut.

— Mutta kun ei saata . . . »silloin tällöin»! äännähti Malakias kuuluvasti, väitellen kuiskuttajan kanssa.

— Kyllä siihen pian harjaantuu.

— Eipä! M i n ä kohta j u o n.

— Nauretaan sellaiselle miehelle, joka ennen on tohtinut ryypyn kallistaa ja nyt siihen paikkaan lakkaa kuin veteen.

— Ei uskalla . . .

. . . Poika on nyt kasvamassa, maata rupeat asumaan, velkasi maksat, rikastut. Emäntäkin leppyy. Mikäs siinä: pakko on leppyä mieheensä.

Juttelu oli kuuluvinaan korvassa. Malakias tiesi, että omat ajatukset siinä vain peliä pitivät. Mutta häntä miellytti kuulla. Se kaikki nostatti mieltä. Elämä sai sen kautta väriä ja viehätystä.

Kaiken sen yläpuolella leijui pikkuinen poika, joka nytkin taapersi pihassa puuhevosineen tai lammasnavetassa nuorten karitsain kera luikki aidantakana piilosilla ja pani pä-ä-ää.

Virtsa vuoti avatusta aukostaan koskena. Ori asteli hieman arkana pehmeässä lumessa. Malakias tunsi tekevänsä t y ö t ä. Oikeata hyödyllistä työtä. Maamiehen työtä. Hän tapasi itsensä ajattelemasta kevätkylvöä. Samalla menivät ohi paritkin maaliskuiset kilpa-ajot, joihin oli aikonut, mutta kuitenkin jäänyt pois. Nyt tuntui poisjääminen s u u r e l t a voitolta. Miehen arvo omissa silmissään nousi. Lisäsi siihen kaikenlaista: ei ollut maistanutkaan, Iiska oli ruvennut pyrkimään isänsä mukaan, ja nyt ajettiin oriillakin pellonhöystöä — hän itse.

Levoton mieli hetkeksi asettui. Joose vihelsi marssia. Malakias yhtyi, aluksi hymisten. Työnsi hieman kiinni virtsalaatikon suihkuaukkoa. Väkevä lannanhaju yritti ilettämään. Mutta se oli sivuasia, kun sydän samalla täyteläisenä tunsi, että mies t e k e e t y ö t ä.

Kiuru ilmestyi ihan pään päälle. Malakiaksen täytyi laata hymisemästä ja kurkistella kiurua.

— Kylläpä se!

Syvä elämäntuntu täyttää rinnan. Ajatukset liikkuvat kuin pilvet myrskyävällä taivaalla.

Hänen on vaikea tavoittaa rauhaa. Kun sellainen tunne koskettaa näinä keväisinä työpäivinä, näyttää hetkiseksi avautuvan taivaanreuna. Joku tuntuu tuten puhuttelevan ja kehoittavan ystävällisesti työhön.

Sellaisina hetkinä koko olemus huutaa: elämää . . . elämää!

VIII.

Eliisa seisoi maitokamarissa ja siivilöi. Avatusta ikkunasta tulvehti sisään raikas keväinen ilma. Hämärsi, mutta hän ei ollut vääntänyt sähköä. Karjakartanolla paloi sähkölamppu. Sieltä kuului palvelustytön laulu kimakan helähtelevänä:

»Osta sä kulta se kukkumakello,
kukkumakello, kukkumakello,
Osta sä kulta se kukkumakello
sun sänkyspäähän naulahan.»

— — — — — — — — — —

Toinen tyttö kertasi mukana aina jonkin säkeen. Ja vihdoin yhtyi Joosekin. Hän luikkasi tallista, jonka ovi oli auki. Yritti saada bassonsa syväksi ja heliseväksi:

»— — sun sän-kys-pää-hän-nau-la-han!»

Ukko kuului tömistävän jalkojaan eteisen lattiaan ja käyvän tupaan.

Eliisa toimitteli ajatuksiinsa vaipuneena lopputehtäviään. Ikkunasta löyhähtelevä raikas tuuli hiveli hänen täyteläistä kaulaansa ja paljaita käsivarsiaan. Hän kuuli laulun, mutta jäykkä katse ei myhähtänyt. Äsken jo

kuitenkin huomasi seuraavansa tyttöjen lallatusta, mieli lauhtui kuin keväisen tuulen puhallus. Viime aikoina hän oli tottunut niin lakkaamattomiin, hetkeksikään poistumattomiin raskaisiin ajatuksiin, että kun ne nyt, aivan viime viikkoina, olivat toisinaan yrittäneet kirkastua, oli joskus tapahtunut, että hän heti sellaisen sattuman jälkeen syöksähti aivan äärimmäiseen epätoivoon. Siksi hän oli jo ruvennut pelkäämään jokaista tällaista valonvälähdystä, koska kintereillä seurasi melkein aina sielunkipu, elämänpimento, epätoivo.

Hän kuunteli laulua. Ei ajatellut juuri mitään. Viime aikoina olikin tuntunut turvallisemmalta kieltäytyä ajattelemasta, solua, lipua tai huomaamatta kulkea asiasta toiseen, päivästä toiseen ilman mielenkiintoa. Elämässä ei ollut mitään, jonka vuoksi maksaisi vaivan riemuita, innostua, nauraa. Voi olla muille, mutta ei hänelle . . . Hänen lapsuutensa oli ollut ikävä. Äiti ja isäpuoli riitelivät alinomaa. Isäpuoli piti hänestä, suosi ja hellikin tavallaan. Mutta äiti vihasi isäpuolta. Sanottiin, että sekin oli ollut uskoton. Liekö? Mahdollista. Hän ei ymmärtänyt, miksi äiti kylmeni hänelle, lapselleen. Nyt oli hän, itse koettuaan aviomiehen uskottomuutta, alkanut ymmärtää äitiä.

Ihminen epäilee, vihaa silloin k a i k k i a!

Malakias oli nyt ollut juomatta. Hän oli parantunut. Yritteli lähennellä. Mutta h ä n ei sallinut! Se ei tullut sen paremmaksi. Hänelle oli joku ystävä sanonut: Jumala vaatii nöyryytystä. Hän kysyi: miksi? Mitä pahaa minä olen tehnyt? Mieheni on pettänyt minut. Rakkaus on minussa kuollut. Häneltä kysyttiin: vihaatko sinä? En tiedä, hän vastasi. Nytkin hän sitä ajatteli. Elämä oli

harmaata ja kylmää. Täällä vain petettiin ja vihattiin. Nyt Malakias taas luuli rakastavansa ja ruikutti . . .

Hän hymähti katkerasti.

— Ruikuttaa rakkautta!

. . . Mitä se sitten on? Olla tänään minun kaulassani, huomenna katulutkan . . . Hyi sentään! — Huononakin ollessani minä en tahdo kilpailla sellaisten kanssa. Saavat pitää omansa, hän ja ne . . .

— Ja minä pidän omani: poikani ja kunniani.

Hän tunsi, miten itsetunto lisäsi elinvoimaa ja uhmaa. Tuli melkein hyvä olla. Alennustila ei tuntunut niin pohjattomalle eikä elämä niin harmaalle. Mielessä vilahti: missähän se Iiska? Äidillinen levottomuus täytti samalla mielen. Harmaa, kylmä tunnelma sai lämmintä väriä. Hän unohti siinä hetkessä koko äskeiset mietelmänsä. Nehän nykyjään tulivat ja menivät itsestään, omia aikojaan.

Tiloitettuaan maidon hän otti käteensä astian ja lähti tupaan. Astuessaan sisään ovesta huomasi hän samassa silmänräpäyksessä Malakiaksen, joka nikarteli höyläpenkin vieressä haravia korjaten, Iiskan sahaamassa pienellä sahallaan ja ukon takinhelman ja pieksusaappaan vilahtavan kamarinovessa ja heti oven painuvan kiinni omituisella kiireellä, naksahtaen tutulla tavallaan, jossa oli hieman erikoinen ääni silloin, kun ukko aikoi mennä kaapille. Sen Eliisa nytkin huomasi ja hymähti.

Ukko oli hänelle sentään niin herttaisen hyvänahkainen, melkein hieman parempi ja avuliaampi vielä, kun oli hiukan maistahtanut. Mutta Eliisan silmä keksi heti Malakiaksen viheltävän. Sähkö valaisi huonosti, lampussa oli kuin joitakuita tulisia onkilieroja vain.

— Mikä sen sähkön taas? Malakias katsoi lamppuun ja samalla Eliisaan. Sattuivat silmät yhteen, viivähtivät kahden puolen. Eliisa naurahti:

— Eihän se Iiska vain sormiansa sahaa?

Läheni.

Iiska sahata-nilkutti.

— Ei Iiska, aika mies, kehui isä.

Iiska sahasi suurta halkoa.

— Näytä, ettet sinä, sekaantui äiti pojan sahuuseen.

Mutta poika huusi:

— Ei! Anna minä tahaan!

Ja sahasi.

Molemmat vanhemmat seisovat ja katsovat poikaa Katseet yhtyvät. Malakiaksen silmä rakastaa ja odottaa. Tuntuu kuin koko hänen hermostonsa odotuksesta vapisisi: nytkö se on lopussa tämä korpivaellus? Onko nyt kevät tullut?

— Rakas Eliisa! hän kuiskaa.

Mutta silloin Eliisa ikäänkuin pyyhkii häntä ohimennen silmäyksellä, joka on kylmä, harmaa, kuollut, ja lähtee askareilleen.

Malakias jää paikalleen kuin patsas. Katse seuraa elottomana ovea kohti astelevaa naista. Eliisan astunta on keveän joustava, ruumis notkahtelee sulavasti, huivi on valahtanut niskaan ja valtava hiuskuontalo ikäänkuin riemuiten pelmahtanut vapauteensa. Malakiaksen sydämessä syöksähtää. Silloin ennen — näky oli monikertaan uusiutunut — kun Eliisa noin poistui luota, hän a i n a katsahti taakseen ja löysi Malakiaksen katseen lumottuna . . . Silloin Eliisan silmissä oli kutsuva, hyväilevä, kie-

maileva rakkaus. Se kutsui, aivan kuin lapsena leskijuoksuun, ja Malakiasta ei voinut pidättää mikään. Hän juoksi, ja jos vain ihmisten silmä välttyi, sulki viehättävän vaimon syliinsä.

Hieman kalseata oli Eliisan halailu sillonkin. Hänen luonteestaan puuttui se kuumentava tuli, jota Malakias omassaan tunsi olevan niin valtaisia annoksia. Tuli, joka kuumentaa rakkauden ahjoa. Eliisa osasi sitä kiihoittaa ja iloita sen kuohusta Malakiaksessa. Mutta itse pysyi aina pidättyvänä, hieman viileänä. Hän oli niitä, jotka mieluummin ottavat kuin antavat.

Malakias oli elänyt koko keväimen uuden elämän aavistelevissa merkeissä, ei ollut pannut huuliinsa pisaraakaan viinaa. Hän tunsi, miten elinvoima hiljoilleen palasi ruumiiseen, miten ajatuskyky kirkastui, miten mielenkiinto tarttui yhä uusiin asioihin. Malakias oli kuin puu, joka oli pitkän aikaa ollut revittynä juurineen maasta, epämääräisessä muuttotilassa, jonka juuri toisensa jälkeen kuivuu, kuoleutuu, oksa toisensa jälkeen lakkaa viheriöimästä ja väsyy. Kun puu sitten pääsee takaisin juurilleen, tuntevat ensin elinvoimaisemmat elämänkutsumuksen. Mehevässä mullassa on elämä. Se nousee juuria myöten runkoon, latvaan, oksiin. Yhä useammassa juuressa elämä vertyy, yhä useampi oksa ja lehvä alkaa viheriöidä. Puu voimistuu, alkaa elää.

Näin oli käynyt Malakiaksen. Hän itse tunsi sen omassa ruumiissaan. Vapiseminen väheni päivä päivältä. Voima palasi. Käden omituinen, paisunut pulleus vaihtui hiljalleen työkädeksi. Pöhötys posken yläpäässä laski. Silmä alkoi saada eloisuutensa.

Hän odotti, että Eliisa unohtaisi sitten, kun mies paranisi, saisi takaisin miehen ulkomuodon ja huomaisi, ettei hän enää juo. Hänen heräävä elinvoimansa etsi uusia tehtäviä ja eräisiin niistä se imeytyi suurella voimalla.

Varsinkin talouteen. Kevättä varten hän oli varustautunut nyt kuin mies. Hän tahtoi kylvää, rakentaa, järjestää. Mitä enemmän hän ajatteli ja puuhasi käytännöllisten asiain kimpussa, sitä vähemmän hän kärsi aviosuhteen rikkoutumisesta. Mutta se tuli ja hyökkäsi päälle aina, kun silmä välttyi. Silloin näytti siltä kuin kaikki, k a i k k i olisi turhaa niin kauan kuin tämä yksi asia on järjestämättä.

Hän luuli tuntevansa vaimonsa perinpohjin. Eliisa oli hieman viileä. Mutta sitä ei Malakias ollut koskaan ottanut lukuun. Olihan Eliisa kuitenkin h ä n e n. Ja siihen hän tyytyi. Kun hän sai rakastaa ja Eliisa hymyili — se riitti. Mutta nyt. Hänen täytyi aina ajatella, kun Eliisan katse sattui yhteen: nyt hän ajattelee minun lankeemustani. Eihän hän voi olla sitä ajattelematta? Hän ei voi! Ihminen on ihminen. Hän luulee, että minä muistan n i i t ä. Hänen rinnallaan. Sellaisia! . . .

. . . Armahda Jumala, miten minä kuitenkin saatoin! Mutta ikinä ei sellaista olisi selvällä . . . ei koskaan. Selvällä minä en koskaan . . . Mutta miksi vie viina sellaisiin? Häpeästä sitten täytyy juoda lisää, niin tulee liikaa.

Miten kaikki onkaan muuttunut siitä, kun Eliisa tuli taloon. Ajattelin, että hänellä piti olla hyvin, että hän ei ikinä saa syytä moittia minua, minä kun teen kaikki mitä hän . . .

Käsi vapisi niin, että sai osoitella, ennenkuin osasi haravanpiikin reikään.

Mutta nyt alkoi Iiska itkeä. Saha oli puraissut sormeen. Eliisa lensi ulkoa. Malakias tempasi syliinsä. Verta tuli, mutta haava ei ollut suuri. Ukkokin kamaristaan hätään asteli.

Koko hätä muuttui lapsen lohdutteluksi. Isä piti sylissään. Äiti sitoi. Vaari jutteli:

— Kyllä se paranee.

— Paha taha, sanoi Iiska mielistyen sormisiteeseen.

— Paha saha, kertasi äiti.

— Minä panen pahan sahan pois, sanoi ukko.

— Iikka tahaa vielä!

Ja poika vääntäysi isän sylistä.

— Sahaa uudestaan! kehoitti isä.

— Ei enää, torui äiti.

— Anna sen . . .

— Sahaa kaikki sormensa.

Siinä keksi Malakias jo leppeämmän vivahduksen äänessä.

Hänen sielussaan alkoi laulaa pieni lintu.

Äiti meni.

— Älä vain anna sille enää sahaa, varoitti mennessään.

U u d e l l e e n, totesi Malakias sen. Hän sieppasi pojan syliinsä.

— Me lähdemme katsomaan »Pojua».

— Pojua, Pojua! hoki poika käärien kätensä isän kaulaan.

IX.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— Me olemme kaikin syntisiä, sanoi pastori Rapinen ja tutki katseillaan Eliisaa, joka kahvitarjottimesta kiinni pitäen istui pöydän vieressä.

— Epäilemättä. Ja minä olen yksi suurimmista, mutta . . .

— Mutta?

— Mutta minä en voi uskoa, että Jumala olisi lähettänyt minulle rangaistuksen tässä muodossa.

— Miksi ette? Mistä te tiedätte, mitä muotoja Jumala milloinkin haluaa käyttää?

— En tiedäkään. Mutta miksi Jumala antoi minulle miehen, joka juo itsensä juoppohulluksi?

Eliisa oli suuttunut. Sieraimet kohoilivat ja poskilihakset värisivät. Hän jatkoi:

— Minä olin lapsi, ja Jumalan piti tietää, että olin viaton! Miksi Jumala laittoi minulle juopon miehen, joka sen lisäksi . . .

Hän heitti ylpeästi päätään kuin taisteluun hyökkäävä naarasleijona. Tumma puna oli noussut poskille. Hän ei lopettanut. Asiahan oli julkinen. Hän tiesi, että Malakias oli laittanut tämän keskustelun pastorin kanssa.

Pastori Rapinen ei ollut odottanut näin tuimaa otetta. Hän oli tottunut juttelemaan vain naisten kanssa, jotka alistuvat. Tämä oli toista lajia. Hän mietti hetkisen, ennenkuin jatkoi, alentuneella, muuttuneella äänellä:

— Kyllä minä ymmärrän teitä, mutta . . .

— Mitä Jumala tarkoittaa sillä, että hän antaa minun kärsiä rikoksesta jota en ole tehnyt? Sitä minä en ymmärrä.

— Syntiä ovat kaikki tehneet.

— Niin! Mutta miksi ei minua rangaista niistä, joita ehkä olen tehnyt? Miksi minulta viedään e l ä m ä?

— Eihän Jumalalla ole määrättyjä rangaistusmuotoja. Mutta: te olette luultavasti hyvin syvästi rakastanut?

— Miestänikö?

— Niin: hyvin, h y v i n syvästi?

Eliisan huuli vavahti. Hieman avuttomana hän katsoi pappiin. Suu yritti hymytä, mutta ei onnistunut.

— Onko miehenne saanut t u n t e a, että te rakastatte häntä?

Veri oli tipahtaa poskista, kun Eliisa virkkoi:

— Minä en ole koskaan ollut kenenkään muiden kanssa missään suhteissa.

Sitten hän näytti miettivän. Ja aivan kuin totuus olisi pakottanut vielä lisäämään:

— Minä en tiedä . . . minulla taitaa olla sellainen luonne . . .

Enempää hän ei voinut.

— Minä ymmärrän, tyytyi pastori. Mutta entäpä, jos tämä olisi vaikuttanut vieroittavasti mieheenne?

Vaimon huulet taas vavahtelivat.

— Onko hän niin sanonut?

— Ei.

Eliisa tuntui hieman vapautuvan kiusallisesta vaikutuksesta. Ajatuksissaan hän sanoi:

— Minä luulen rakastaneeni niin paljon kuin olen voinut.

— Niin, sanoi pastori, enempäähän ei ole oikeus kellään vaatia.

Hän rykäisi ja jatkoi:

— Mutta jokaisella ihmisellä on lupa vaatia onnellista elämää.

Vaimo nosti kysyvää katsettaan.

— Sen saamiseksi täytyy u h r a t a usein se, mikä ihmisen mielestä näyttää olevan juuri hänen onnellisuutensa elinehto.

Eliisan katse kysyi.

Pappi jatkoi:

— Ymmärtääksenne minua, täytyy hieman selittää. Teidän miehenne olisi kaivannut myöskin hellää sääliä, osanottoa ja anteeksiantamusta lankeemuksessaan, voidakseen t u l l a sellaiseksi mieheksi, jota te ajattelitte ja rakastitte.

Pastori katsoi läpitunkevin silmin.

Eliisa ei väistänyt, mutta silmissä ilmeni suurta levottomuutta. Pappi jatkoi:

— Teidän miehellänne on p e r i n n ö l l i n e n alkoholismi. Hänen juoppohulluutensa on isien perintö. Häntä itseään tuskin saattaa pitää syyllisenä, ainakaan muuta kuin osittain. Syy on isissä, yhteiskunnassa, joka toimittaa ihmisten saatavaksi tätä kamalaa ainetta, niissä, joiden esimerkki houkuttelee heikkoja juomaan, niissä juo-

poissa, joiden seurassa tauti on kehittynyt. Mutta langennut saa kuitenkin koko yhteiskunnan edessä kantaa kaiken edesvastuun. Eikö sellainen ihminen ole myöskin säälittävä, aivan kuin ihminen, joka tietämättään saa spitaalitartunnan? Eikö myös hänellä ole aihetta syyttää Jumalaa: miksi minut tämänkaltaiseksi teit?

Nyt vaimo vapisi. Hän kuroitti kätensä pappia kohti kuin apua anoen ja kuiskasi:

— Me-m e n e e k ö se tauti . . . a i n a . . . perintönä?

Harmaat silmät lävistivät pappia. Mutta kun pastori viipyi, kiljahti Eliisa:

— Oi! Älkää sanoko! S e e i m e n e! Ei saa!

Hän hyökkäsi nyrkit pystyssä kohti kalpeana seisovaa pappia, ikäänkuin estääkseen tätä sanomasta kauheinta. Mutta samalla hän lysähti tuolille, vääntelehti ja voihki niin hirveän tuskan vallassa, että papinkin kyynelet alkoivat vuotaa.

— Poikani . . . poikani! . . . Hyvä Jumala armahda! Älä enää meitä rankaise niin hirveällä tavalla!

Rukous tippui kyynelinä.

Yht'äkkiä Eliisa hypähti jaloilleen, polki raivoten lattiaa ja kohotti ristityt kätensä taivasta kohti huutaen:

— Herra Jumala . . . ota minun kunniani ja onneni, mutta säästä lapseni . . . tältä hirmuiselta perinnöltä!

Pappi läheni kalpeana, joko auttaakseen tukemalla vapisevaa vaimoa tahi langetakseen polvilleen rukoukseen. Mutta Eliisa riensi kiivaasti omaan huoneeseensa ja heittäytyi valittaen vuoteeseen.

X.

Edellä kerrotun keskustelun aikana oli Malakias liikkunut kartanolla. Iiska ajeli naapurin vuotta vanhemman tytön kanssa, tytön ollessa hevosena ja Iiska ajajana. Malakias ei tehnyt oikeastaan mitään. Hän kävi huoneissa, tarkasteli rattaita, työkaluja, kohenteli, kolisteli, katsoi joka välissä asuinrakennuksen rappusille tahi kuunteli. Kun kuuli kiivaan, lyövän ovenkäynnin, säikähti. Sen yhteydessä oli jotakin ääntä kuulevinaan. Kun hän kiireesti, melkein puolijuoksua riensi tupaan päin, löi sydän kummasti. Miksi ovi kävi niin kovasti? Mitä tapahtui? Oliko sittenkin tullut tehtyä tyhmästi pyytäessä pappia puhumaan Eliisan kanssa? Mutta kun hän ei itse osannut. Hän kyllä ajatteli ja ymmärsi, mutta paremmin tunsi kuin kykeni pukemaan sanoiksi sen, miten heidän asiansa olivat.

Tuska oli pannut hänet kerran avaamaan sydämensä pastori Rapiselle. Ja tämä oli ymmärtänyt niin hyvin, että sitä oli kumma kuulla. Kun pastori puhui hänen lankeemuksestaan, oli se erilaista kuin muiden puhe. Kerran oli siitä hänelle puhunut rovasti ja tuominnut niin, että hän ensin pelästyi ja alkoi vapista — hän oli silloinkin »pikkuisen maistanut», muisti hän. Mutta sitten oli

hänen luontonsa noussut, kuohahtanut. Hänhän oli syyllinen, syntinen, langennut! Eikä hän koskaan ollut muuta ajatellutkaan, paitsi silloin, kun toverijoukossa hulluteltiin, oltiin yhdenlaisia, hurjasteltiin eikä kaduttu mitään. Mutta hän oli pyytänyt anteeksi, ainakin koettanut. Eliisa ei antanut, rovasti tuomitsi! Mitä varten sitten armo on? Eikö se olekaan katuvalle syntiselle? Jollei ole armoa, mitä sitten maksaa vaivaa nöyrtyäkään ja pyytää anteeksi? Elämähän on mennyt. Sovittamaton rikos on tehty. Vaimo, pappi, kaikki vain tuomitsevat ja Jumala rankaisee tuomion mukaan . . .

Malakias muisti elävästi, miten hän suuttui rovastille. Rovasti oli mennyt noloksi ja ruvennut syyttämään, että hän oli nytkin juovuksissa. Meni pois asiasta. Niin hän olikin, mutta ei kiusallakaan tunnustanut. Väitti olevansa vesiraitis. Silloin hän olisi saattanut potkaista pappia, se oli niin olevinaan — syntinen itsekin, viinanjuoja hänkin, ahnekin, eikä edes mikään uskovainen. Mitä sellainen!

Mutta tämä Rapinen oli aivan toisenlainen. Malakias oli tuntenut, että hän tuli lähelle, että hän veti puoleensa, että hänestä huokui rakkautta — omituista, puoleensa vetävää rakkautta, jollaista hän ei ollut ikänä saanut toisesta ihmisestä kokea. Samalla kun hänessä syyllisyydentunto kävi yhä syvemmäksi, huomasi, kuinka pastori Rapisen sanat, persoona, olemus ikäänkuin nosti häntä ylös suosta, herättäen aivan uutta elämäntoivoa. Jumala esiintyi hänelle pastorin esittämänä aivan uudessa valossa.

Ennen oli Malakiaksella ollut Jumalasta hieman epämääräinen mielikuva, riippuen tilanteista, joissa sitä

ajatteli. Silloin kun ei ollut mitään hätää, näytti Jumala olevan hyvin kaukana, Malakias sai elää ja myllätä omaan tiliinsä, koska Jumalalla oli muutakin tekemistä kuin seurata hänen edesottamisiaan. Kun taas omatunto oli jostakin syystä kipeä, tuntui Jumalakin olevan jossakin läsnä ja tutkivan asiaa. Malakias rukoili silloin ajatuksissaan anteeksi, jokseenkin samaan tapaan kuin ennen poikasena luki katekismusta. Vähitellen Jumala taas häipyi näkyvistä, Malakiakselta unohtui synti ja rukous, kunnes uudelleen sattumalta jokin kolttonen johdatti Jumalan rypistyneen otsan eteen kädet hätääntyneesti ristissä. Tottumus vei vähitellen siihenkin, että Jumalan kanssa pääsee asioissa jotenkin helpolla kulkemaan — pieni kumarrus, rukous ja unohdus — siinä kaikki.

Tähänastisten pappien ja puhujain taito ei ollut ulottunut taluttamaan häntä lähemmäksi Jumalaa ja tutustamaan heitä toisiinsa. Niin kauan kuin oli vain tunnettu juomari, sai hän olla rauhassa, käydä ripillä, olla seuroissa, nauttia kunnioitusta ja arvonantoa.

Vasta sitten, kun jollakin tavoin loukkasi rovastia eräässä tämän maksujen kantoa koskevassa tapauksessa, rupesi tämä häntä henkilökohtaisesti neuvomaan jumalisuuden asiassakin. Hän teki sen sillä tavalla, että pikkujuovuksissa oleva ylpeähkö, langennut mies näki opastajassa vain veronkantajan, joka yritti peittäytyä Jumalan selän-taakse ja puhuttaa Jumalalla omia asioitaan. Silloin pappi uppiniskaista, töykeätä syntistä musertaakseen ja nöyryyttääkseen alkoi tätä sattumalta syyttää aviorikoksestakin, aivan kuin naapurusakat tekevät jouduttuaan riitelemään ja nöyryyttämään toisiaan. Syntinen suuttui,

vetäytyi kuoreensa, ei tuntenut nöyrtymystä eikä Jumalan läsnäoloa. Hänen sisässään kuohui uhma, juopon ylimielinen ja ihmisen itseäänpuolustava uhma. Jumalaa ei ollut kuuluvillakaan, hän ei ainakaan mitään sellaista tuntenut eikä muistanut... Kaksi ihmistä vain riiteli ja haukkui, toinen Jumalan, siveyden ja virkansa puolesta, sen ohella pitäen kukkaroa aina mielessään, toinen mieskunniansa, kiukkuisen vihansa, elosteluvapautensa ja hämäräperäisen, miellyttävän Jumalan armon puolesta, johon syntinen saa tarpeen tullen kääriytyä.

»Jumalan mielen mukainen» katumus jäikin siihen. Tapaus ei ollenkaan pysäyttänyt Malakiaksen ryyppäämistä, mutta teki hänet kuitenkin hieman araksi.

Hän ei ollut mikään taisteleva luonne, pikemmin päinvastoin. Että oli saattanutkin itse rovastille riidellä! katui hän pian. Vanhalle miehelle... Hyväähän se kuitenkin tarkoitti. Kauan aikaa oli mieli masentunut. Mutta rovasti oli laupias, hyvä mies. Malakias kerran myöhemmin tapasi kirkkomäellä, otti lakin päästään, tervehti nöyrästi. Pappi huomasi siinä katumuksen, astui luokse, paiskasi kättä, katsoi silmään, hymyili nuhtelevasti. Ja sillä oli entinen paimen- ja lammassuhde palautettu.

Mutta tämä armovuodensaarnaaja Rapinen oli toisenlainen. Tuli lähelle, ei tuominnut, ei alussa edes puhunut Jumalasta. Puhui vain sairaudesta kuin ainakin jumalantaudista. Siirtyi siitä viinaan, valaisi sen vaikutusta ihmisruumiiseen. Malakiasta aluksi yritti tympäistä, mutta pian mielenkiinto herkistyi. Hän ei ollut milloinikaan kuullut puhuttavan raittiudesta. Mitä enemmän pappi

puhuu, sitä lähemmäksi Malakiasta käy aihe. Hän jo kysyy. Pastori vastaa. Malakias on jo sairas, joka pastorin selitysten mukaan ajatuksissaan tutkii itseään. Äskeinen juoppohulluuden kohtaus alkaa esiintyä uudessa valossa. Ja kun hän saa taas kuulla, että juoppous saattaa todella olla perinnöllistä, hän heti ajattelee, että hänkin on sen perinyt isältään.

Silloin sieluun laskeutuu tumma varjo. Onko hän todellakin sen perinyt? Siitä lipuu ajatus eteenpäin — omaan poikaan. Löytää itsensä ajattelemasta: periytyykö se todella Iiskaankin?

Tuskanhiki virtaa pitkin ruumista, vaikka huoneessa on viileätä. Ajatuksissa tapahtuu kummallinen mullistus: toisinaan mielikuvat hyökkäävät kuin rajussa, mielettömässä kilvassa, toisinaan pysähtyvät kuin tiedottomaan lepotilaan.

Ensimmäinen, mitä Malakias tämän keskustelun jälkeen tunnustaa omakohtaisesti, vaikkakin keskustelu ei nimenomaan ole enää koskenut juuri häntä, on tämä:

— Minä en ole ollenkaan tiennyt näistä asioista mitään ... on tullut ryypättyä.

— Minä olen kuullut, sanoo pastori ja katsoo ystävällisesti silmiin.

Malakias yrittää katsoa pastoria silmiin, mutta katse livistää, huuli vavahtaa, vetäytyy hammasten väliin. Hän ryähtää, korjautuu istumaan tuolilla, mutta ei tahdo sattua mukavaa... Löytää itsensä katsomasta uuninpellinnauhoja, sittemmin pastoria, aivan kuin suurella luottamuksella odottaen jotakin.

Kaikki oli jäänyt kirkkaasti mieleen. Pastori oli sano-

nut jotakin hyvin hiljaa, veljellisesti. Se koski aivan toista asiaa. Mutta ääni oli veljen. Se rauhoitti. Hätääntyneellä oli joku, johon luotti. Hän luotti pastoriin rajattomasti. Niinpä alkoi avata sydäntään . . .

Jumala tuntui silloin olevan hyvin lähellä ja hymyilevän. Koko ajan ajatteli hän poikaansa. Periikö hänkin juomataudin? Sitä hän ei kysy, eikä pastori sitä sano. Mutta Malakias tekee johtopäätöksiä jokaisesta sanasta, äänenvivahduksesta, katseesta. Ja kun Jumala tuntuu olevan lähellä eikä ollenkaan tuomitse, kättä vain kurottaa, tuntee Malakias, että Jumala on antanut anteeksi ja ottanut suojaansa hänen poikansa . . .

— — —

Pastori tuli ovessa vastaan. Hänen katseensa oli hätäinen ja syvästi murheellinen. Kädellään hän osoitti emännän huoneeseen.

Kun Malakias astui sisään, makasi Eliisa vuoteessa ja katsoi tulijaan, harmaissa silmissä syvästi murheellinen, kysyvä ilme. Malakias meni vuoteen viereen eikä silmänräpäykseksikään vilauttanut katsettaan epämääräisyyden luihuille poluille.

Eliisa näki sen.

Hän tarttui miehensä käteen ja alkoi hillittömästi itkeä.

Malakias laskeutui vuoteen viereen polvilleen.

XI.

Malakias havaitsi elävänsä merkillistä kevätkautta. Melkein joka päivä tuntui joitakin hänen elämäänsä uudestasynnyttäviä vaikutuksia. Ruumiissa ilmenivät säännölliset voimistumisen merkit. Ajatusvoima vapautui konttaavasta ja hidastelevasta koteloelämästä, jossa oli ollut paljon aavistuksia, mutta vain harvoin kirkkaita, reippaita, toimintaan ajavia, elämäntekoihin yllyttäviä ajatuksia. Kaunis kevät oli aivan kuin luotu Malakiaksen elämäänheräämistä varten. Kummastuksella huomasi hän, miten auringon ja sateen yhdessä lumesta paljastama, sulattama, kosteuttaan huokuva maa tuntui nyt läheiseltä. Se veti puoleensa, herätti eloon innostavia mielialoja, synnytti viljelysajatuksia ja työnhalua. Niinä päivinä, jolloin odotteli liian kosteuden haihtumista voidakseen aloittaa muokkauksen ja kylvön, kävi hän saroilla lakkaamatta. Hänen oli pelloille ikävä. Tuntui kuin olisi ollut hyvin kauan ja kaukana poissa ja palannut taas. Kotonahan Malakias oli ollut, käväissyt myöskin keväisin pelloilla. Mutta häntä oli jo useina vuosina rasittanut työn pelko ja pellon muokkauksen ikävyys. Oli ollut paljon tekemistä kantakirjaoriitten kanssa. Pellon muokkaus sai silloin jäädä rengeille, piioille ja päiväläisille. Mutta kun rengitkin vuosi

vuodelta ikäänkuin kuluivat ja typistyivät, jäi käteen vain tynkiä. Sellaisten miesten pellonmuokkauksesta ei tahtonut tulla mitään, sen vuoksi oli isäntäkin ruvennut ikäänkuin häpeämään ja karkuilemaan peltoja. Joka kerta, kun keväisin kävi niitä katsomassa, tuntuivat ne äänettömästi valittavan ja nuhtelevan... Jokaiselta saralta erikseen oli kuuluvinaan kuin sairaan uikutusta. Kylvämään hänen täytyi ahtaastakin mennä, milloin ei saanut isävaaria sinne houkutelluksi. Mutta silloin hän tunsi olevansa kuin vieraassa työssä; pääasiaksi tuli joutua nopeasti pois. Kun myöhemmin kävi katsomassa orasta ja sittemmin laihoa, tuntui sydänalassa aina kaiverrusta, joka oli yhteydessä omantunnon soimauksen kanssa. Pellolle meni aina tietoisin vaatimuksin ja odotuksin, että siellä pitäisi nyt olla hyvä laiho. Mutta joka vuosi vika uudistui: laiho heikkeni ja pelto otti yhä runsaammin kaikenlaista rikkaruohoa. Isäntä-Malakias sai kävellä pientareitaan kuin varkain ja peläten, että laiho alkaa ääneen valittaa, ohdake ja pilliäinen loistavassa komeudessaan pilkata ja huutaa.

Niin hän tuli usein takanasilmin. Kotimatkalla menivät jo oriit mieleen. Joku saattoi kotona odottaa tammoineen. Ikävä mieli haihtui. Ori lauloi kuin kukko. Sen maine oli laajalti tunnettu. Siihen yhtyi lukemattomia muistoja ja tuttavuuksia. Mielikuvat karkasivat pois pelloilta rasittumasta astutuksiin, kilpa-ajoihin ja hevosnäyttelyihin. Se oli aivan eri maailma. Kyllä siellä oli maamiehiäkin, oikeita tukevia pellonmuokkaajia. Mutta Malakias oli vain hevosmies. Ja sillä hän itseään lohdutti, kun ohdakkeen mahtava, komea punapäinen harjaskukka kohotti

päänsä yli ohrantähkäin ja tervehteli tutuksi tehden ja ollen olevinaan.

Mutta nyt. Malakias oli kuin pellon lumoissa. Työnhalu pakotti päivä päivältä voimistuvissa jäntereissä. Mieliala asusti maanviljelysaskareissa ja hevosharrastusta vastaan hän tunsi melkeinpä suoranaista vastenmielisyyttä. Omituinen sattuma sekin, ettei hevostuttavia ollut pitkään aikaan käynyt. Ne kaikkosivat silloin, kun Malakias sairastui. Eivät tulleet edes katsomaan, antoivat ystävän olla oman onnensa nojassa. Eivätkä sittenkään, kun hän parantui, kiirehtineet. Kun ei ollut kenen kanssa puhua hevosista, vieraantui niistä. Isäkin oli niin vanhanaikainen, ettei hänenkään kanssaan huvittanut. Oli aikoinaan kyllä ollut ahkera hevosvaihtaja hänkin ja muisti puhua kaupoistaan. Mutta Malakias katsoi hevosvaihdon kuuluvan muinaisiin asioihin ja nauroi sellaiselle. Joose oli niin yksinkertainen ja saamaton, että kiroili Pojua, kun se oli muka niin raju, ja siis pelkäsi. Ei niiden kanssa viitsinyt. Lähin naapuri oli raittiusmies, eikä Malakiaksella ollut hänen kanssaan yhteistä. Muut kyläläiset ilmeisesti eivät olleet oikein vielä selvillä, milloin Kirsiin sopi mennä.

Malakias siis sai elää yksin kotiväkineen, vieraantua hevosasioista ja kauniin keväimen kera lipua lähemmäksi maata, taloutta ja perhettä.

Sen jälkeen kun pastori Rapinen oli käynyt, oli tapahtunut aviopuolisoiden kesken ikäänkuin äänetöntä lähentymistä. Asiasta ei tosin puhuttu, mutta Malakias havaitsi, että Eliisassa oli tapahtunut muutos. Kun silloinen itku oli loppunut, hän oli lähtenyt askareilleen ja katsonut

merkillisellä tavalla suoraan Malakiasta silmiin. Ja Malakias oli vastannut katsomalla, tietämättä tulisiko hymyillä vai osoittaa huolta.

Tottumus kiteytyi nyt tälle pohjalle. Päivä meni toisensa jälkeen. He alkoivat puhua ja neuvotella keskenään. Malakias, jossa jo oli alkanut tapahtua hiljainen tasaantuminen, elämäntunto kun etsi aivan itsestään viihtymystä maatöistä, viljelyssuunnitelmista ja kuvitelmista, y. m.

Mutta kaiken tämän taustalla oli poika, pikku Iiska, joka päivä päivältä valloitti isän sydämen yhä ylivoimaisemmin pelkällä tallustamisellaan, huudollaan, naurullaan ja jutuillaan, olemassaolollaan. Tähän tuli nyt lisäksi äänetön, mutta syvästi tunnettu sovinto vaimon kanssa. Samalla tuntui kevättään elävässä, uudestaan elämälle syntyvässä sielussa, ikäänkuin entisyys kokonaisuudessaan, myöskin se raskain, olisi alkanut vetäytyä muistojen takalistolle. Samalla hänessä rakkauselämä elpyi merkillisesti samanluontoisena kuin aivan nuorena, jolloin tuli tuntemaan Eliisan ja omisti hänet.

Eliisa myöskin oli sikäli muuttunut, että hän oli uudelleen voittanut itsensä ja ruvennut katsomaan miestään silmiin. Niistä olikin kadonnut pitkäaikainen verestys. Tummat renkaat olivat vaalenneet ja poskien pussit hävinneet. Silmästä löysi taasen Malakiaksen vilpittömän katseen. Siitä oli alkanut hävitä aikaisempi arkuus, juoppoudenaikainen luihuus ja sijaan oli ilmestynyt se sama miehuullinen, itsetietoinen tirkisty.., jonka Eliisa tunsi niin hyvin »sankari-ajoilta». Eliisa ei huomannutkaan, miten hän suli, talttui ja taipui tämän katseen edessä ja lipui

hiljoilleen lähemmäksi miestä, jonka aviorikollisuus samalla himmeni eikä enää ollut joka näkemä silmäin edessä.

Häntä vaivasi kohtaus pastorin kanssa. Luonne, joka oli järjestelmällisesti kätkenyt sydämeensä ja kantanut yksin kohtalonsa ja surunsa, kärsi siitä, että verraten vieras mies oli saanut tilapäisesti kurkistaa hänen salattuun maailmaansa. Mutta siitä huolimatta hän ei saattanut tuntea mitään vihaa. Pikemminkin hän kaipasi uutta keskustelua, niin vaikealta kuin tuntuikin löytää sopiva keskustelunaihe ja estää pappi tulemasta liian lähelle, pyhitetylle alueelle.

Omituista kyllä, se valtava tuska, minkä Eliisassa synnytti pastorin selitys juomahimon perinnöllisyydestä, hellitti muutamien päivien kuluttua. Pelko, että hirveä perintö siirtyisi Iiskalle, ei ottanut oikein vakaantuakseen. Äitinä hän ei sitä ajanpitkään saattanut uskoa, vaikka ei päässyt sen mahdollisuudestakaan. Tämän helpottavan sieluntilan aiheutti myöskin se, että suhde pojan isään, Malakiakseen, oli taas oleellisesti muuttunut, että Malakiaksen taloustoiminta, hänen raitistumisensa ja reipastumisensa herätti aivan uusia elämän kevättunnelmia, joiden rinnalla kaamea pelko pojan kohtalosta, joka juonti alkunsa siitä menneestä kurjuudesta, ei voinut enää vallata mieltä. Sillä poika oli hänelle niin rakas, se oli hänen ainoa todellinen jumalansa, jota äskeisinä kovina aikoina katsoi, halaili, vaali ja kasvatti voittaakseen kuclettavan elämäntuskan ja pelastaakseen poikansa elämälle. Tässä elämän keväisen nousun uudessa vaiheessakin oli Iiska keskuksena. Jos hänen olisi pitänyt ajatella ja pelätä yhä, että pojassa ehdottomasti uusiutuu isän

tauti, hän ei olisi voinut ensinkään tuntea tätä kevättä, vaan olisi painunut suruunsa.

Mutta nyt oli tarina juomahimon ja sitä mahdollisuutena seuraavan juoppohulluuden periytymisestä Iiskaan muuttunut näissä sopivissa olosuhteissa äidille elinvoimaa lisääväksi kannustimeksi taistelemaan sellaisen mahdollisuuden toteutumista vastaan. Ja hän taistelisi!

Hän ei vielä oikein tajunnut, mitä muutoksia ajatusmaailmassa tapahtui. Mutta sen saattoi huomata, että mieheen äskettäin kohdistuneen ylenkatseen kylmä, harkittu voima siirtyi tukemaan vihaa, joka yhä selvätajuisempana kohdistui viinaan ja sen kanssa yhteydessä oleviin seikkoihin. Hänen mielessään eli tässä suhteessa yksi ainoa voimakas ajatus: Iiska ei tulisi saamaan huulilleen pisaraakaan viinaa niin kauan, kun hän sen voisi estää. Pojan hän opettaisi tietämään, mikä erikoisvaara juuri häntä viinan nauttimisen kautta uhkasi. Niin antaisi poikaa opettaa sellaisten, jotka ymmärtävät.

Siten saavutti äiti sielussaan joltisenkin välirauhan.

— — —

Kauraa kylvetään. Malakias on aamuvarhaisesta Joosen kera äestänyt. Sitten on Malakias alkanut kylvää. Työ tehdään nyt perusteellisemmin kuin moneen vuoteen. Miina, palvelustyttö, on tullut myöskin peittämään.

Naapureita on pelloillaan. Ainoastaan eräs lähisaroista makaa vielä koskematonna. Se on erään Malakiaksen juomatoverin oma.

Aurinko paistaa kirkkaalta, viileältä taivaalta. Kuuluu yht'aikaa monen näkymättömän kiurun loistava viserrys. Pelloilta sattuu korvaan milloin äestävien tyttöjen laulu,

milloin kimakka nauru, kisaileva huuto, hevosta kiirehtivä tai haukkuva toruminen. Kylväjät liikkuvat arvokkaina, vakaisina, sirottavat maahan siementä.

Malakias huomaa tämän kaiken. Hän keksii olevansa nyt taas kyläläisten rintamassa, parhaitten joukossa elimellisesti mukana. Mieleen vilahtaa tuskainen, painostava häpeäntunne viime keväältä. Kylvö oli jäänyt myöhälle. Hän ei viitsinyt, teki syyksi, ettei joutanut. Kun ei sattunut saamaan muitakaan kylvämään, täytyi vihdoin itse. Mutta silloin oli jo niin myöhä, että toisten touko oli jo oraalla, ja häntä hävetti.

Nyt sitä vastoin! Äsken kävi muuan myöskin kylvöhommassa oleva naapuri katsomassa. He puhuivat aivan kuin entisaikaan, silloin kun ei vielä kevättään tarvinnut oriille ja juopottelulle.

Tämä kaikki oli elämää. Hän vihelsi. Muisteli mitä lauluja osaisi. Ja niitä tuli mieleen rivittäin.

Tämä sarka alkoi olla valmiina. Sitten toiselle. Miten hyvin hän nyt voi! — Kello talon katolla soi. Joko nyt on päivällisaika? Todellakin. Sepä hauskaa!

— Laske siihen valjaat, Miina, ja mennään syömään.

— Hoi Joose! Syömään.

— Jaa-hah!

Malakias astui Miinan hevosen luo. Se oli ruskea tamma. Varsa oli jo parin kierroksen ajan alituiseen kurottanut turpaansa emon nänneihin, mutta kiire ajo oli estänyt onnistumasta. Kun tamma nyt pysähtyi, oli varsalla niin kiire, ettei Miina tahtonut ehtiä valjaita pudottaa. Hän hätisti varsaa pois. Tamma katsoi pitkään ja kutsuvasti. Varsa jo kikatti ilmi tyytymättömyytensä. Emo sanoi: hö-hö. Silloin jo aisakin oli poissa tieltä. Varsa otti

osansa. Malakias taputteli tammaa ja puhui mielistellen. Tamma katsoi viisailla silmillään hyväksyen.

— Mene vain, sanoi isäntä Miinalle. Minä tulen tamman kanssa, kun varsa saa enimpään hätäänsä.

— Kiki, kiki nyt. Tyttö taputti varsaa hellästi ja meni.

Kaikilta saroilta siirtyi kylvöväki kylää kohti. Kuului iloista hälinää, huutoja ja leikinlaskua.

Isoisä ja Iiska tulivat vastaan kujassa. Iiska työnsi edellään vanhaa, piikitöntä haravaa ja lauloi. Isoisä asteli viivytellen pojan jäljessä, imi piippuaan ja myhäili. Heti kun isä tuli tamman ja varsan kanssa, heitti Iiska haravakulunsa, koko huomio kiintyi varsaan. Poika yritti sekaantua jalkoihin, mutta isä tempasi syliinsä. Iiska sai hyväillä varsan kaunista päätä, taputella poskea ja turpaa ja yrittää sormellaan koskettaa sen silmääkin. Tamma pysähtyi katsomaan, sai hyväilyn isännältä ja oli rauhallinen. Isoisä kysyi kylvöksestä ja ilmaisi hyvänmielensä, kun kuuli miten pitkälle oli ehditty.

Kun tultiin pihaan, tuli Eliisa aitasta leipiä käsivarrellaan, heiluttaen kädessään suurta avainta. Tukka oli huivittomassa päässä löyhtynyt väkkärältään ja muuan valtainen suortuva hulmahti somasti. Jalka astui joustavasti ja vartalo notkahti. Hän pysähtyi, katsoi kujaan. Kasvot olivat hiessä.

Malakias näki jo kauas, miten hän hymyili ja katsoi. Kun Eliisa nousi tuvan portaita, näki Malakias vain sen, miten hän nousi. Isä puristi yhä varsan kera lepertelevää poikaa rintaansa vasten ja ajatteli: saapa nähdä, tuleeko Eliisa takaisin pihalle, kun saa leivät tupaan? Ellei, vie hän Iiskan sylissään äidille ja sanoo terveisiä pellolta.

Mutta samalla jo Eliisa ilmestyikin takaisin rappusille . .

XII.

Vainiot hulmahtelevat hienossa kesätuulessa. Joka soppi on täynnä auringonpaistetta. Aurinko ei vielä paahda, se vain huokuu elämää. Alkukesä on niin terve, että se kuulostaa oikein hihkuvan olemassaolon ja luomisen riemussa.

Malakias Kirsi oli tehnyt työtä. Hän tunsi olevansa nyt juoksevan elämän tasalla, saavuttaneensa useitten vuosien menetykset.

Hän rasvasi itse kirkkorattaita. Niitä, joilla ajettiin emännän kanssa vuosia takaperin. Kilpa-ajorattaat saivat nyt ruostua vajassa. Malakiaksella ei ollut mitään erityistä halua niihin. Muistaessaan, ettei kirkkorattaita käytetty koko viime kesänä, eikä emäntä ollut kilparattaillakaan missään, kävi sielun läpi kiu aava vihlaus. Mutta se asettui kohta. Nyt oli muutenkin korjattu niin paljon laiminlyötyä ja luhistunutta. Malakias tempasi pyörästä. Se huilasi iloisesti. Äsken oli Malakias itse puhdistanut rattaat. Sylinahka oli vielä pyyhittävä.

Tallista kuului Pojun terävä kauranpureminen. Oriillekin oli viime vuosina riittänyt vain harvoin kauroja. Ihminen tunsi korvallaan, miten oriin kaura-intohimo kuohahteli, miten se himoiten ja ahnehtien puri ja tuntui

nauttivan oman hampaansa erinomaisesta käyttökelpoisuudesta.

Malakias kävi panemassa takin ylleen. El'isa pukeutui. Iiska tallusteli valmiina. Isä-Siimon hyräili virttä. Palvelustyttö siisti tupaa, eteistä ja portaita ja lauloi. Malakias näkee sekä tuntee tämän kaiken. Hän on tämän elämän keskus. Jos hän juo, asuu epäjärjestys tässä. Piika ei lakaise sunnuntaiaamuksi n o i n. Hänen huulensa ovat pitkällään, hän ajattelee: mitähän t ä l l a i s e n talon on väliä. Ja Eliisa on vihainen, ei puhu mitään. Hän ei edes käske piikaa. Eikä isä hyräile. Vain Joosen ääni kuuluu, mutta hän kiroilee. Samalla joku kolisee, joku vinkuu, Iiska itkee, tuulikin on kylmää — —

Nyt on kevätkesäinen sunnuntai-aamu. Eliisan silmässä on loistoa, pää on pystyssä, hän tuntee taas olevansa olemassa! Malakias on ylpeä Eliisasta. Sielu on täynnä onnea, samassa sen yli kuitenkin tuntuu kulkevan kuin havauttavana tummana pilvenä entisyyden muisto. Mutta hän työntää sen syrjään. Panee Pojun puihin.

Orikin on iloa täynnä. Kaikki istuvat rattaille. Eliisa antaa tytölle viimeisiä käskyjä, tyttö vastaa lupauksin. Vanha Siimon istuu rappusilla ja myhäilee, houkutellen Iiskaa jäämään kotiin. Iiska huutelee ylpeitä kieltojaan, on olevinaan mies, valmistuu Pojua ajamaan äitinsä sylistä.

Poju hölkkää kartanokujassa. Notkanteissa tempovat vieterit. Iiskalla on iloa. Hän huutaa, vaatii suitsia. Vanhemmat nauravat.

Käännytään maantielle. Se on suoraa, sileätä. Tuolla kilometrin päässä on metsä, johon tie sukeltaa. Poju korskahtaa pari kertaa, lautanen alkaa tuutia. Kavio kapsaa

tahdissa, laulaa. Harja hulmuaa. Kaunis pää keinuu tasaisesti ja nauttien kuin lumpeenkukka joenpoukaman hiljaisessa aallokossa.

Eliisalla on poika sylissään. Hän puristaa lasta yhä varmemmin. Yrittää hieman arastamaan — pitkästä ajasta. Mutta samalla nousee riemuntunne, ei yllättäen ja purkautuen, vaan malttavana, täyteläisenä. Se tuo elämään keveyttä, nostattaa kuin siiville.

Pojun lautaset tuutivat, korvat vakaantuvat sojoon, harja hulmuaa, pää keinuu, kavio laulaa. Silmä varastautuu joka havainnon välissä suitsia piteleviin käsiin. Rauha valtaa: ei ole hätää! Miehen nyrkeistä on pehmeä, veltto, ympyräinen pöhötys poissa. Ne ovat nyt karkeat, ahavoituneet, lujat. Eliisa katsahtaa salaa syrjäsilmällä Malakiasta. Miehuuden ruso tummentaa nyt lujaa poskea, poissa on pöhötyspussi, poissa arka, pälyilevä, anteeksipyytelevä epävarmuus. Eliisa tuntee, kuinka keväinen elämä hänen sielussaan juurtuu ja varmistuu. Ja vaikka mieleen menee se pahinkin, hän pääsee pelkällä pienellä sielunpistoksella, mutta tuntee heti voittaneensa.

Metsäinen taival on lopussa. Alkavat laajat vainiot ja kylät. Malakias antaa Pojun käydä. Miten se kävelee! Heittää jalkaa kuin leikiten, pälyy ympärilleen kuin riemuiten näkemistään. Yrittää katsoa joskus taakseen, rattaille, vallaton leikki kauniissa silmissä ja korvissa kuunteleva, herkkä vire. Rattailla olijat näkevät tuon kaiken, juttelevat ja nauravat.

— Poju, Poju! kuiskaa Eliisa.

— Poju-Poju-Po-ju-Poju, loppumattomiin Iiska.

Ympärilleen pelloille katselee Malakias. Hän arvostelee,

miten on kylvöt tehty, miten maa muokattu, kuka on ehtinyt aiemmin, ken vähän myöhästynyt. Hänen mielenkiintonsa on nyt kokonaan kylvöasioissa. Talouselämä on jollakin tavalla ilmestynyt hänen eteensä ja paljastanut elämänarvoja, joiden olemassaoloa hän ei ollut aavistanutkaan. Siitä on silmä saanut uuden terävyytensä, siitä heruu se usko ja voima, jolla hän valloittaa takaisin Eliisan.

Sivuutettiin tuttuja jalkalaisia. Muuankin vanhahko mökkiläinen, Sirkki, siinä meni, jalka jo luuvalon onnuttamana, virsikirja kainalossa, akka perässä kahden metrin välimatkassa. Tervehtivät akalle. Akka vastaa. Sirkkikin kääntyy. Kasvoille ilmestyy iloinen vivahdus.

— Ka, tuttuja, päivää!

— Hyvää päivää, vastaa Malakias. Ottaisin rattaille, mutta ei näihin nykyaikaisiin sovi . . . pieniä ovat.

— Ei niihin sovi, sanoo Sirkki. Ne ovat samanlaisia kuin vanhanajan vieterit. Turkulaiset olivat hyviä. Noo, ei tässä mitään, kävellään.

— Kohtapa tässä ollaankin kirkolla, kilottaa Sirkin Liisa ilman vähintäkään katkeruutta äänessä.

Pariskunta oli kaukaa pitäjän periltä. Heidän kotiensä kulki ohi Kirsin.

— Tulkaa meille lepäämään, kun kirkolta palaatte! huusi Eliisa.

Kiittelivät ja lupasivat. Ori alkoi juosta. Ihmisiä oli tiheämmin tiellä, tuttuja ja vieraita.

Kumpaisestakin tuntui kuin kaikki olisivat olleet tänään juuri heille erikoisemman ystävällisiä.

Kirkossa ei ollut paljon ihmisiä. Rovasti itse saarnasi. Hän puhui vanhatestamentillisesta tekstistä, Elias-profeetasta, kun hän söi ja joi ja matkusti sen ruuan avulla neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä Herran vuoreen Horebiin asti ja kuinka Herra siellä häntä puhutteli ja kutsui vuorelle ja Elias Herran kysymyksiin: »Mitä tässä teet, Elias?» vastasi aina: »Minä olen kiivaillen kiivaillut Herran Sebaotin puolesta; sillä Israelin lapset ovat hyljänneet sinun liittosi, kukistaneet alttarisi ja tappaneet profeettasi miekalla, ja minä yksinäni jäin; mutta he etsivät minua surmatakseen.»

Tekstin lukemistavasta ja äänenpainoista kuulosti, että rovasti oli aikonut pitää ankaran saarnan. Mutta kun hän alkoi puhua, oli tuuli mennyt ohitse. Kuulija, joka jännitti huomiokykyään tekstin luvun aikana, pettyi heti ensi lauseissa: saarnaaja ei saanut kiinni mistään. Hän haparoi kuin pois lentäneen linnun jäljessä. Sitten hän alkoi kerrata tekstin sanoja uudelleen. Pääsi vihdoin käsiksi ajan yleiseen syntisyyteen. Siitä saattoi aina jotakin sanoa. Luisui niin vanhalle ladulleen, uudisti entisen, moneen kertaan ennen puhumansa annoksen. Siitä pääsi hieman veriinsä. Alkoi laskettaa nyt suin päin. Ohimennen tempasi hän mukaan omansa ja seurakunnan välisen riidan, puhuen siitä peitetyin sanoin, seurakuntaa ja itseään mainitsematta. Mutta ken hyvänsä saattoi ymmärtää, mitä tarkoitettiin. Ja kun hän tästä nyt pääsi Elias-profeetan sanoihin: »Minä olen kiivaillen kiivaillut Herran Sebaotin puolesta» j.n.e., alkoivat isäntämiesten näköiset sanankuulijat katsella sivuilleen ja heidän silmiinsä ilmestyi hämilläolon avuton ilme.

Malakias Kirsi oli istunut totisena ja jäykkänä kaiken aikaa ja kuunnellut. Hän oli tullut kirkkoon sielu janoi-

sena. Elämän nousun uudessa keväimessä olivat arkiset aherrukset antaneet niin runsasta ravintoa, että kun hän astui kirkkoon ja virrensävel soi seurakunnan laulaessa urkujen säestyksellä, tuntui sielussa yht'äkkiä jokin sulku avautuvan ja aukeamasta virtasi sisään ihmeellisen voimakasta elämää. Se tuli ikäänkuin kukkurana sille anteeksisaamisen aavistukselle, joka tänä aamuna ja varsinkin tällä matkalla oli täyttänyt mielen.

Hän koetti tarttua kiinni rovastin lukemaan tekstiin kuin vanha, kokenut kristitty, jolle sana kuuluu lapsuuden perintöoikeudella. Hän tajusi tässä keväisessä uudestasyntymismielessään olevansa velvollinen seuraamaan saarnaa sana sanalta ja ajatteli rovastista kauniisti, pohjaltaan hyväntahtoisena ja herttaisena pappina ja nuhteli taas itseään silloisesta loukkauksestaan. Mieli oli hyvä ja kristillisellä sovinnon- ja rakkaudenhengellä täytetty. Malakias lähti seuraamaan rovastin puhetta sana sanalta, ajatus ajatukselta.

Hänellä oli vaistomainen tunto siitä, että hänen elämänsä parannukselle tulisi tästä saarnasta uusi nousuporras. Tekstin hän aavisti johtavan ankaraan syntien ja lankeemusten ruoskimiseen ja Herran kurituksen syiden selvittämiseen. Mieli nöyrtyy, ajatus vaeltaa muistellen syntisessä elämässä, se nuuskii ja löytää rikosta ja epäpuhdasta aina kirkonovelle saakka. Mutta mieli ei nyt masennu. Sillä Jumalan ylläpitävä armo ennättää, antaa voimaa, nostaa . . . Hän taistelee noustakseen. Usko vie voittoon Jumalan armon avulla. Hän, Malakias, syntinen, langennut raukka, turvaa Jumalan armoon . . .

— Muuta turvaa minunlaisellani syntisellä ei ole, tunnustaa hän puoliääneen, nöyränä, pää laskettuna kätten päälle virsikirjalaudalle.

Rovasti on jo hetkisen puhunut. Malakias huomaa, että onkin ajatellut muuta eikä seurannut rovastin saarnaa. Nyt hän teroittaa huomiokykyään. Mutta jokin sekaannus vaivaa häntä, ei voi seurata ajatuksenjuoksua. Rovasti panee sanoja peräkkäin, mutta Malakias ei ymmärrä niiden tarkoitusta. Hän lankee epäilemään, että puhe on sekavaa. Mielenkiinto herpautuu. Ajatus hajautuu ja kulkee omia teitään. Ensin se yrittelee hiiviskellä kirkossa, mutta pujahtaa pian ulos, maailmalle, jokapäiväisiin askareisiin ja kaikenlaiseen muuhun. Malakias alkaa levätä, muistella huvikseen viikon töitä, kylvöpuuhia, hevosia, pikkuvarsaa, kellarinkattoa, jonka hän aikoo huomenna laittaa, maitokamarin ovensaranaa, joka meni rikki eilen illalla myöhään, kahta uutta lapiota, jotka maksoivat 26 markkaa kappale, kesantoa, jota hän ajatuksissaan kiertää, tarkastelee ojia ja potkii kokkareita pientareilta pellolle . . .

— Niin on nykyjäänkin laita, rakkaat sanankuulijat, saarnaa rovasti. Äänen muuttumisen vuoksi teroittuu Malakiaksenkin huomio ja mielikuvitus tempautuu jumalanpalvelukseen. Pappi jatkaa:

— Papin julistamaa jumalansanaa ei uskota. Häntä pilkataan ja vainotaan. Kirkkoon tullaan sanaa kuulemaan vain silloin tällöin, kun asioita muutenkin sattuu kirkolle. Elias söi ja joi. Mitä hän söi ja joi? Rakas sanankuulija, sellaistako leipää kuin täällä leivotaan ja kaljaa, jota täällä tehdään? Niinkö hän joi kuin juomari ja suursyömäri? Ei, rakas sanankuulija. Herra itse valmisti aterian, siksi

se oli niin ravitseva, että Elias saattoi matkustaa sen voimalla neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä yhteen mittaan. Kukapa profeetalle jumalattomassa Israelissakaan muut? Ja kukapa nytkään? Kun sananpalvelija menee kinkerille, ei jokainen seurakunnan jäsen halua hänen kanssaan enää leipää taittaa. Mene omin ruokinesi vain, pappi, ja tarkasta, onko seurakunnan lukutaito hyvä vai huono. Leivo itse leipäsi. Herra lähettää tulonsa edellä sodan ja kalliin ajan, niinkuin on meillekin nyt lähettänyt. Niin hän lähetti merkit Eliaksenkin edellä, ennenkuin Elias tuli pyhälle Horebin vuorelle. Tulee meillekin vielä maanjäristyksiä, myrskyjä ja muita, ellei jo ole tullut, tulee varmaan. Sananpalvelijan täytyy sanoa: »Minä olen kiivaillen kiivaillut» . . .

Vihdoin saarna loppui. Miehinen seurakunta oikaisi virsikirjalaudoilla levänneitä päitään ja katsoi unisena ja hajamielisenä ympärilleen, aivan kuin hieman nolona ja pelästyneenä kyselläkseen: Joko se loppui? Mitä hän sanoi?

Mutta kun rovasti alkoi nyt lukea rukouksia, pysähtyi pälyileminen, katseet seivästyivät lattiaan, hartaus painautui seurakuntaan, kaikki epätietoinen ja hämärä oli kuin pyyhitty. Saarnan olemassaolo oli unohdettu. Sielut tarttuivat kauniiseen rukoukseen kuin tuttuun, ystävälliseen käteen, joka ei vie harhaan. Kaikki oli taas ihan selkeätä. Jumalanpalvelus läheni loppuaan, pian saisi nousta ja mennä. Velvollisuudentunto täytti yleistunnelman.

Hieman kesken aikojaan vaati Kirsin Iiska jo äitiään viemään hänet ulos. Eivätkä äidin vastaväitteet auttaneet.

Kun Malakias vähän jälkeenpäin tungoksessa tuli kirkosta, ei hän heti löytänyt omiaan. Mutta kirkonveräjän ulkopuolella tapasi omankyläläisensä, Riitaluhdan Esan. Tämä oli hieman kiihtyneenä jostakin ja veti Malakiaksen takinhihasta syrjään saadakseen sanoa ilmeisesti hyvin tärkeää asiaa.

XIII.

Malakias äkkäsi heti, että Esa oli ottanut ryypyn ja että takin povitaskussa pullotti. Outo, epäselvä ajatusvirta kulki läpi aivojen. Malakias oli huomaavinaan, että siinä törmäsi vastakkain jotakin.

Tahi oikeammin: joku jonkin aikaa levännyt mahti tuntui heräävän, avaavan suutaan ja haukottelevan. Sitä asettamaan ja nukuttamaan ryntää toinen sillä aikaa valtaan ja herruuteen päässyt. Malakias astelee Esan vieressä. Esa juttelee kiihkeästi, miten paikkakunnan sanomalehteen on kirjoitettu heidän kylältä sellainen häväistysjuttu, että sen kirjoittajalle pitää antaa sellainen muistutus, ettei enää toista kertaa rupea kyläänsä häpäisemään. Opas johti Malakiasta pois kulkutieltä, kohti hieman syrjässä olevaa metsäistä saareketta. Huomatessaan tämän pysähtyi Malakias ja sanoi, että emäntä ja poika odottavat kylässä hevosen luona, eikä hän voi tulla. Esa kohotti hieman takkinsa rintapieltä — sieltä näkyi pullonsuu — ja katsoi merkitsevästi Malakiaksen silmiin. Tämä ravisti päätään, otti askelen jo palatakseen ja virkahti:

— En minä! Mutta mitä on kirjoitettu ja kuka?

Esa lähti mukana astumaan takaisin. Matkalla kylään hän kertoi.

Sanomalehteen oli nyt kirjoitettu, että meillä Takamäen kylällä on isäntäin kesken se viinanpoltto-osuuskunta ja kerrottu juurtajaksaen, miten se on järjestetty. Vielä selitetään sekin, miten me olemme liikenevän viljamme laittaneet kaikki viinaksi, joten meiltä ei ole liiennyt paljon mitään yleiseen kulutukseen.

Aluksi Malakias kuunteli välinpitämättömänä, aivan kuin asia ei ollenkaan kuuluisi hänelle. Mutta kun paljastuksessa ilmeni sen jatkuessa seikkoja, jotka silloin tällöin hälppäsivät välittömästi hänenkin liikavarpaitaan, alkoi mielenkiinto herätä. Hän tunsi siinä, että kylän uusi kansakoulunopettaja lie — hän alkoi kohta epäillä opettajaa — ryhtynyt paljastamaan maailmalle kylänmiesten salaisuutta, jonka säilyttämisestä oli miehissä ylpeilty parisen vuotta ja pidetty sitä kylän kunniana. Oli oikein sovittu siitä, ettei kukaan saa päissään siitä mitään puhetta ottaa, silloin kun tulee helposti sanoneeksi liikoja. Tämä yhteinen salaisuus oli sitonut Takamäen kyläläiset entistään paljon lähemmin yhteen. Ennen oli kylällä ollut sonni- ja puimakoneosuuskunnat, mutta varsinkin viimemainittu pyrki muuttumaan vain riidan aiheeksi. Sitten kun tuli tämä viinanpoltto-osuuskunta, pääsivät miehet lähemmäksi toisiaan ja muodostivat ikäänkuin valtion valtiossa, omine viinankeittohommineen, seuranpitoineen, lakeineen ja valtiosalaisuuksineen.

Tämän johdosta Takamäen kylä entistä enemmän eristäytyi muista pitäjän kylistä. Ennen oli silloin tällöin hienokseen nureksittu, kun piti olla niin kaukana kirkolta, ja pitäjäläiset tuntuivat heitä pitävän itsestään jälkipajulla olevina. Mutta nyt olivat takamäkeläiset nousseet jol-

lakin tavoin johtavaan asemaan, ainakin omasta mielestään. He kun olivat ajan suuren tarpeen, viinakysymyksen, ratkaisseet niin, ettei ollut kellään omalla kylällä puutetta, antaneet yleiseen kulutukseen vain sen verran viljaa, että kruunun silmä peitettiin, ja käyttäneet loput viinankeittoon. Jotkut olivat sanoneet heille, että sellainen on laitonta. Mutta arvostellessaan ajan elämää ja ihmisten edesottamisia mieskarohissa, sanoivat he kaikki hammasten välistä ja sylen piristessä, että he antavat sellaisille laeille passituksen, joka ei vie kunnianpaikkoihin.

Niin eli ukoissa, jotka koko sielultaan olivat muuten porvarillisen maailmankatsomuksen läpitunkemia, se ajatus, että Takamäki oli, näinä poikkeusaikoina, jollakin tavoin kohonnut itsenäiseen, riippumattomaan asemaan, niin että Suomen tasavallalla ei ole ainakaan sen elintarve- ja viina-asioissa minkäänlaista sanomista. Jos taas valtiovalta poliiseinensa ja oikeuksinensa sekaantuisi Takamäen sisällisiin asioihin, he olisivat valmiita rikkomaan kaikki diplomaattiset suhteet ulkomaailman kanssa, jos niikseen tulisi.

Se oli kaikki vapaudentuntoa, suurta vapautta, etuja ja oikeuksia tuottavaa takamäkeläistä politiikkaa, joka ei tahtonut enää tietää mitään velvollisuuksista.

Kaikki he olivat mieleltään kirkollis-uskonnollisia. Jumalaa ei saanut pilkata eikä sakramentteja hylkiä. Piti käydä silloin tällöin kirkossa. Kun kylään tuli raamatunselitys, kuului kristillisiin velvollisuuksiin mennä sinne. Kaikesta tästä olikin Takamäki ollut pari miespolvea kirkonkirjoissa erittäin kehutussa maineessa. Sillä he uskoivatkin täyttäneensä velvollisuutensa Jumalaa koh-

taan. Kun Jumala ja kirkko eivät vaatimuksiaan vain ruvenneet lisäilemään, tulisivat takamäkeläiset olemaan aina velvollisuuspaikallaan aivan yhtenä miehenä.

Maallinen järjestys sitä vastoin näytti pyrkivän aina muuttumaan heidän vahingokseen ja sitä he moittivat sanoin ja teoin. Verot kasvoivat, hevosenkenkäin ja naulain hinnat nousivat, päivämiesten ja palvelijain palkat ja... Mutta mitään helpotusta mistään ei kuulunut. He alkoivat epäillä jo koko esivaltaa ja eduskuntaa. Säätävät lakeja ja purkavat niitä. Ei lempokaan tiedä, mikä milloinkin on voimassa. Kun siitä saa tiedon, on se jo muutettu. Käskee niitä totella!

Alkoi näyttää viisaimmalta elää tätä maallista elämää oman järkensä mukaan piittaamatta mitään herrain laeista. Varsinkin kun ollaan rehtiä miehiä muutenkin.

Se tuntui mukavalta ja vapaalta. Varsinkin kun koko kylä oli niin yhtä mieltä. Vallankumouksen vapaus oli vihdoinkin tullut Takamäellekin. — —

Malakias on kuullut ystävänsä selostuksen kirjoituksesta. Sanomalehti on hänellä kädessään. Malakias ei nyt rupea tiellä lukemaan, mutta hänellä on lehti kotona, siellä hän lukee. Molemmat ovat varmoja, että kirjoittaja on viime syksynä kylän koululle tullut uusi opettaja, Sinisalmi. Hän oli näyttänyt jo viime talvena olevansa suuri raittiusintoilija.

Malakias huomasi joutuneensa asemaan, jolloin ei ollut ollenkaan selvillä, mitä tulee ajatella ja tahtoa. Viime aikoina hän oli elänyt aivan kokonaan siinä mielessä, että raittius on hyvin tärkeä, jopa suorastaan pelastava elämänarvo. Mutta jos nyt joku menee innoittelemaan sii-

hen määrään, että kyläkunnan hyvä maine pilataan sanomalehtikirjoituksilla, varsinkin kun sen tekee mies, joka on vasta äsken tullut kylään, eikä tiedä, kuinka siivo ja hyvä kylä Takamäki on, kyllä silloin täytyy miesten tarttua asiaan.

Toiselta puolen on Malakias hieman arka. Kaikki tietävät, että hän on ollut juoppohulluna. Hän on itse sitä kauhistunut. Ihmiset tietävät, että heillä on ollut hädässä pappi ja lääkäri. Sitten vielä menee mieleen s e k i n. Ne taitavat aina sitäkin muistaa? Hän on ajatellut, ettei hän enää ryyppää. Hän muistelee kironneensa viinan. Yht'äkkiä ajattelee: todellakohan minä olen aikonut pysyä aivan raittiina? Yritti saada siitä selvää mielikuvaa. Mutta ajatus tuntui värisevän kuin hermostunut käsi, joka yrittää lankaa hienon neulan silmään.

Malakias ei nyt juuri tässä Kirkonkylän maantiellä voi aivan ehdottomasti sanoa, onka hän päättänyt olla raitis a i n a, vai toistaiseksiko vain? Tämä ajatus keskittää niin kokonaan hänen huomionsa, että juoppohulluuden kamalat kokemukset, niitä seurannut parantumisen ilo ja uuden elämän keväinen nousu muistuttavat tajunnan takalistolla olemassaolostaan aivan kuin paksun sumun takaa, joka pidättää ääniaallotkin.

Vaeltaessaan tässä sumussa löytää Malakias itsensä ajattelemasta Riitaluhdan Esan taskussa palkkerehtavaa pulloa. Sitä vain, että Esalla on nytkin pontikkapullo.

Mutta hän näkee vaimonsa ja poikansa jo hevosen luona tuossa pihassa. Poju kuopii maata hieman levottomasti. Esa juttelee, että illalla pitäisi kokoontua miehiä vähäisen pitämään tuumaa siitä, mitä asian vuoksi on

tehtävä. Malakias lupaa tulla. Hänellä on jokin epämääräinen tunto siitä, että hänen pitää sinne mennä, muuten kylän maine on vaarassa eikä se tule puhdistetuksi. Hän on johtavia miehiä, kansakoulun johtokunnan jäsen, omistaa hyvän oriin ja kantakirjatamman. Hänen kylvönsä on kylvettynä . . .

Ja mikä se sitten on se Sinisalmi? Lähtee kirjoittelemaan kylästään roskaa. Ryyppää tahi ei, se on kunkin oma asia, se ei kuulu toiselle. Ja jos keittääkin . . .

Esa meni omaa hevostaan laittelemaan. Eliisa katsahti vakoillen Malakiaksen silmiin, mutta niissä ei ollut mitään merkkejä tuoreesta ryypystä. Hän lausui jonkin iloisen sanan, mutta Malakias oli mietteissään. Vasta kun he olivat maantiellä ja Iiska taas aikoi hamuta suitsia, kun Malakias jännitti ohjaksia ja Pojun lautaset alkoivat tuutia ja ihmiset väistyivät kahden puolen leveätä tietä, vasta silloin rupesi Malakiaksen katse kirkastumaan.

Eliisa alkoi muistellen jutella jotakin rovastin saarnasta, mutta ei kiittänyt sitä.

XIV.

Kylän miehiä oli kokoontunut Riitaluhdan kamariin. Itse Esa, Kirsin Malakias, Sumun Heikki, Heikkilän Ville ja Napamäki. Kirkosta tultua oli saatu uusi Jobin posti. Kylän parhain viinankeittäjä, Tappurainen, oli joutunut tehtaineen keskellä kirkonaikaa nuuskijain käsiin. Tehdas oli hävitetty, 75 litraa viinaa ja suuri määrä ainaa. Miehet olivat jo tottuneet pitemmän aikaa elämään tehtaan ja varaston menettämismahdollisuuden epätiedossa, niin että vahinko ei sellaisenaan aivan erikoisesti harmittanut muita kuin Sumun Heikkiä, joka oli rikkain ja lihavin ja itarin, eikä ollut eläessään tottunut luovuttamaan penniäkään hyppysistään tuntematta jonkin aikaa jälkeenpäinkin epäilystä, että oli antanut vetää itseään nenästä.

Mutta tässä oli jotakin muuta. Tappurainen oli parhain heidän keittäjistään. Mutta mies oli suuri lurjus ja ennakolta laskematon. Jos hän ottaa kurit päälleen, niin selittää ja paljastaa koko osuuskunnan ja joudutaan kaikki vastaamaan. Tähän asti kyllä oli mennyt hyvin. Keittäjäin kanssa oli ollut sopimus, että jos kiinni joutuvat ja sakkoihin ja linnaan, niin isännät maksavat sakot ja elättävät perheet vankeusaikana. Eikä sellaista ollut vielä sat-

tunut kuin yhden kerran. Niin hyvin oli onnistanut. Viinaa oli keitetty ja pysytty sillä hyvissä taskurahoissa. Mutta tämä Tappurainen oli juonikko mies. Nyt pitäisi saada sitä vielä yli puhua, ettei vain sekoita heitä asiaan. Sopisi luvata vaikka jotakin erityistä lisäkorvausta.

— Ei se mitään tarvitse, on saanut osansa ja hyvän palkan, muistutti ehdotusta vastaan Sumu.

— Maksaisi hänelle, perhanalle, ainakin lupaisi, myönteli Napamäki.

— Kyllä tämä on sellaista kauppaa, jossa komplotin jäsenten täytyy myös täyttää lupauksensa, sanoi Heikkilä ja naurahti.

— Se siinä onkin, olla niiden kaikenlaisten kanssa komplotissa! tuskitteli Sumu tukkaansa kynsien. — Mutta mistä niitä ottaa luotettavia tähän aikaan?

Esan suu meni nauruun.

— Luotettavia lainrikkojia, virkkoi.

Sumu kiivastui:

—Niin, mutta eihän se sellainen mikään laki? Piruko sitä pitää, enempää kuin sitäkään, joka käskee grammoittain punnita leivän isännälle ja emännällekin?

Sumu katsoi tutkien vuorotellen jokaisen naamaan. Jatkoi:

— Kuka niitä sellaisia lakeja tottelee? Mitä siihen kenenkään tulee, syönkö minä vai juonko ja paljonko vai vähän, kun se on mun omaa ruistani? Ja tätä hallituksen huushollaamista tämän viinan kanssa, sitä en minä ole ikinä ymmärtänyt muuksi kuin herrain juonitteluksi. Ensin ne ottivat viinankeittoluvan talonpojilta ja antoivat porvareille. Nyt muka kielletään kokonaan, mutta herrat

vedättävät valtion laivoilla ulkomailta ja juovat niinkuin ennenkin.

— Entä apteekkarit ja tohtorit! huudahti Esa, ottaen piipun suustaan, että voi paremmin sanoa. — Tämäkin meidän apteekkari . . . voi pentelettä kun on rikastunut tentunkaupalla.

— Ja tohtori, huomautti Heikkilä matalalla äänellään ja katsoi kulmainsa alta Esaa.

— Niin, sanoi Esa, alentaen ääntään kuiskaavaksi. — Joka spriireseptistä ottaa kymmenen markkaa ja tautia kysymättä antaa niin paljon kuin vain miehet pyytävät. Kuinka ei lääkäriä ja apteekkaria sakoteta ja linnaan tuomita niin kuin muitakin?

Hän pani leukansa kysyvästi pitkälleen ja tutki silmillään jokaista seuran jäsentä vuorotellen.

Napamäki mörähti:

— Eikä niistä edes sanomalehtiin kirjoiteta.

— Niin, kun ei edes se Peetarin häjy suutari, sosialisti, ihmetteli Esa.

— Bolsevikki se nyt on, selitti Napamäki.

— Noo polse- eli menseviikki, sitä pirummin sopisi sellaisen. Vai eikö ne nekään vihaa herroja niinkuin meitä talonpoikia? kysyi Esa.

— Ee-ei tokikaan, selitti Sumu. — Molemmathan ne ovat meidän niskassa, jotta me elättäisimme heitä.

Alempi huulensa ulottui pitkälle ylähuulen ylitse, kun hän nauroi hartaasti, katkeruuden säteillessä silmistä ja lihavan ruumiin hyllyessä.

— Halvalla, mörähti taas Napamäki.

— Halvalla, niin, sepä se! totesi Sumu jatkaen: — Ennen ei niille kelvannut meidän kasvattama ruis leiväksi, kun saivat Saksan ja Amerikan nisut. Nyt kun niitä ei saada, nyt kelpaa meidän ruis. Hintaa emme kuitenkaan saa määrätä me, vaan he ja hallitus, ja halvan jos halvan. Mutta menepäs pyytämään lääkäriltä voidelappua, apteekkarilta sormipullollista troppia tahi Peetarin suutarilta puolipohjia kenkiisi, itse he määräävät hinnan ja sellaisen hinnan että oikein hävettää . . . tphyi, lempo sentään!

— Kyllähän tuota, mekin nyt olemme saaneet, tuota, hintoja, yritti Heikkilä ja katsoi kulmainsa alta ikäänkuin leikillään moittien Sumuun. Tämän alahuuli työntyi entistä pitemmälle ja ylähuuli vetäysi sisään ja ylöspäin paljastaen ruskeat ja harventuneet hammasrivijäännökset.

— Sinäkin! Oletko nyt sitten niin rikastunut, ettet enemmälle kartanollasi sijaa löydä? Sumu sanoi sen kiivaasti ja sydämen pohjasta. Mutta kun toiset rupesivat nauramaan, lievensi hänkin, silmä alkoi hymyillä, kun ruskea hammasrivi vielä uhkaavasti irvisti.

Esa käänsi asian nyt oikealle tolalleen, kysymykseen, jota varten oli kokoonnuttu, nim. sanomalehtikirjoitukseen ja sen kirjoittajaan. Kaikki eivät olleet kirjoitusta nähneet ja Esan piti se sen vuoksi lukea.

Se oli »Kirje Takamäenkyliltä» ja sanottiin siinä m.m.:

»Se ei ole ollenkaan kummaa, jos viinateollisuus täällä niin rauhassa saa kukoistaa, kun melkein kaikki kylän isännät ovat samassa juonessa. En tiedä varmaan, mutta niin kerrotaan, että heidän keskuudessaan on suuri viinankeitto-osuuskunta, jolle kukin luovuttaa viljaa heidän

keskenään sopimasta hinnasta. Viinankeittäjille on taattu, että jos kiinni joutuvat, niin perheitten elatus maksetaan linnassaolo-ajalta ja sakot ja vielä korvausta. Ja mökkiläiset ovatkin ottaneet niin ammatikseen viinan keittämisen ja kauppaamisen, ettei kukaan enää tahdo muihin töihin joutaakaan. Ikävintä on vielä se, etteivät asianomaiset viranomaiset tartu asiaan, vaikka heille on ilmoitettu monta kertaa. Mutta tätä ei sovi ihmetellä, kun kerrotaan, että nimismies saa Takamäestä joka viikko pontikkalekkerin omiin tarpeisiinsa. Koko Takamäen kylä on tullut niin huonomaineiseksi, että on ihmisiä, jotka sanovat, että ne saisi kaikki miehet ja ison osan akkojakin kuljettaa linnaan näistä viinarikoksista. Juoppous on kasvanut niin, että juoppohulluus on muuttumassa oikein vasituiseksi Takamäen taudiksi.»

Alkoi kuulua murinaa joka taholta. Esa pysähtyi.

— Katos vietävää, kuinka kovin hävyttömästi.

— Jopa likaa opettaja pesänsä.

— Opettajako tämän sitten?

— Opettajapa tietenkin. Mutta kun oikein tuosta taudistakin. Eihän ihminen itse tautiansa . . .

Malakias sekaantui asiaan myöskin:

— Minua se luultavasti sillä juoppohulluustaudilla?

Hänen poskensa punoittivat. Suu yritti hymyyn, silmästä pilkisti suuttumus.

— Ja valehtelee vielä, kiivaili Sumu. — Jos nyt on yksi vähän sairastellut, niin eihän täällä ketään muuta? Ja se yksikin on nyt terve kuin pukki, näkyy olevan, eikä kuulu maistavankaan. Siitä pitää vastata. Kirjoita sinä Esa ja hauku.

— Ei, sanoi Esa. — Ei se sillä ole hyvä. Tämän kirjoituksen vuoksi nyt jo on hävitetty paras kyyneltehdas. Nimismiestä on julkisesti vaadittu käymään kimppuumme eikä hän uskalla olla tulematta. Tähän kylään on tullut piru mieheksen. Saatte nähdä, että jos hän saa täällä olla, niin muutaman viikon päästä ei Takamäen kuusenjuuri enää heru teille tippaakaan ja moni meistä on sakotettu ja kylä häväisty.

Esa hengähti. Suuttumus, joka hänen puhuessaan aste asteelta nousi, salpasi jo hengitystä. Puukonarpi poskessa oli alkanut punoittaa. Toiset kuuntelivat vaieten, mihin ehdotukseen Esan puhe päättyisi. Hän jatkoi:

— Kun Jumala panee meille taudin, emme saa enää sairastaakaan rauhassa kodeissamme, vaan meidän kipumme vedetään sanomalehtien palstoille, meiltä viedään kotirauha ja kunnia.

Joukko mumisi ja murisi ja alkoi vähitellen tajuta, mistä on kysymys. Mikä vaihtoi hermostuneesti polvea toisen päälle, kuka kynsäsi päätä, ken sylkäisi.

Esa jatkoi:

— Tämä kylä on ollut aina kuuluisa yksimielisyydestään. Kylän asioita ei ole juoruttu mihinkään. Ja täällä on ollut niin siivoa elämää, että papitkin ovat kehuneet. Mutta nyt tulee tänne muka lasten opettaja, joka alkaa kellottaa kylän asioita koko maailmalle.

— Panee pois sen sellaisen! örähti Napamäki. — Pois!

Sumu oli asiassa mukana:

— Niin, pannaan juutas pois, meidän vallassahan se on, pinnisti mies kiinteästi kurkustaan kitisten.

— Mutta se riippuu johtokunnasta, sanoi Esa ja kat-

sahti Kirsiin kysyvästi. — Esimies on Nevalainen ja se taitaa olla opettaja-hyvän kanssa samaa mieltä. Ei muka ryyppää. Ja sitten Luhtasmäen emäntä, joka pitotilaisuudessakin siitä raittiudesta väkättää kuin väkkärikello. Hän, muka, ettei heillä ryypätä eikä kieltolakia rikota. Tässä meidän puolella ei taida oikein selvästi olla muita kuin Kirsin Malakias, vai oletko sinäkään?

Malakias rykäsi teennäisesti. Esa oli pannut kysymyksellään hänet ikävään koetukseen. Hänen päänsä oli kuumentunut jo sen johdosta, että sanomalehtikirjoituksessa oli niin avonaisesti viitattu hänen sairauteensa. Masentava nöyryytyksentunne ja kiivas kunnianpuolustusvaisto kamppailivat keskenään. Nyt tuli taas uusi vaikeus: ruvetako näiden kylänmiesten ja osuuskuntatoverien kera puhdistamaan kylän mainetta yrittämällä ajaa pois opettaja, vai asettuako johtokunnan raittiiden jäsenten kannalle ja jättää sanomalehtikirjoittelu opettajan omaksi yksityisasiaksi? Hiki kihosi hänen otsalleen. Miehet odottivat vastausta. Tuli epämääräinen:

— M.kä tuossa olisi parhainta?

— Panna pois! huusi korotetulla äänellä Sumu.

— Kyllähän minä, mutta en minä usko, että se käy niin helposti, pitää olla jokin laillinen syy.

Kirsi huokasi helpotuksesta. Hän oli vihdoinkin jotakin sanonut puolustuksekseen.

— Laillinen, matki Esa. — Onko tämä kylän kunnianloukkaus laillista, häh? Eikö se ole lainrikos?

— Kirjoittaa mokoma siitä, että kylässä rikotaan kieltolakia, virnisti Heikkilä, kurkistaen pilkallisesti mustilla silmillään kulmakarvainsa takaa ensin Esaa ja sitten muita.

Napamäki nauraa hörötti.

— Hyviä tässä ollaan kaikin . . . nimismiestä ja tohtoria myöten. Ei yhtään kompastuta lakiin. Yli hypätään niin että hiu vain!

Vähitellen mieliala lauhtui. Ei oikein löydetty pohjaa, miten aloittaa hyökkäys opettajaa vastaan. Kun muuta ei näytty aikaan saatavan, uhkasi Sumu, että vielä tässä jää sekin keino, että jotakin kiusoja sille sopii hommata ja tehdä olo ikäväksi, jos ei kerran kylän kunnianloukkauksesta kukaan enää välitä.

Keskustelun loppu kohdistui itsesuojelusvaiston pakottamana siihen, miten saataisiin tukittua Tappuraisen suu. Jonkun pitäisi käydä sen mökillä. Mutta mitä saisi luvata? Syntyi kiista siitä, paljonko vai vähän, ilman että puhuttiin summista. Ehdotettiin, että Esa lähtisi. Mutta Sumu pelkäsi itsekseen, että Esa lupaa liika paljon ja ehdotti, että sinne menee pari miestä. Silloin ehdotettiin Sumu toiseksi. Napamäki hyväksyi sen örähtäen ja hankkiutui kotiin. Silloin alkoi Heikkiläinen epäillä, että jos sinne Sumu menee, niin se itaruudessaan ei lupaa Tappuraiselle mitään, päinvastoin saa kiihoitetuksi Tappuraisen tekemään kiusaa kylänmiehille.

— Mene itse! kiljaisi Sumu. Pahako häneen pyrkii. Jos sulla on rahaa, niin tuppaa taskut täyteen kakaroillekin. Lempo tuota, ei se sakkokaan niin suuri ole, jos tullakseen on, eikä se niin kovin paljon kunniaa leikkaa. Helsingissä on suurilla herroilla, oikein pääjehuilla seura, jonka jäsenet ovat luvanneet rikkoa kieltolakia ja antaa sakottaa itsensä kaikin, jos yhtä sakotetaan. Meidänkin nimismies ja tohtori ja apteekkarikin on siinä. Apteek-

kari sanoi. Kehoitti minuakin. Mutta minä sanoin: sikako häneen jäsenmaksuja maksamaan herrain hyväksi. Ryyppään minä muutenkin, sen kun ryyppään ja rikon. Mutta ei se mikään häpeä ole, kun kerran herrat edellä. Paha hänestä suuria maksakoon Tappuraiselle.

Heikkiläinen luimisteli taas kulmainsa alta ja äänsi hiljaa:

— Istuu herrain kelkkaan.

— Entä sitten, tässä asiassa! intoili Sumu.

— Sitä vain, ettei näistä rikoksista herroja tuomita, mutta kyllä talonpoikia. Olisit edes sen lainrikkojaliiton virallinen jäsen ja näyttäisit tuomarille rikkurikirjaasi. Mutta nyt olet vain ulkojalka, tavallinen syntisäkki, jota ei helpoteta.

— Minä olen herrain tuttu! huusi Sumu. — Kyllä mä osaan konstit.

Joukko alkoi osoittaa hajautumisen merkkejä.

Mutta silloin Esa otti pullon ja virkkoi:

— Te ootta sellaisia . . . nahkahousuja. Annan edes ryypyn.

— Oliskin pitänyt alkaa siitä päästä, örisi Napamäki nauraen. — Olisit antanut kohta ryypyt, niin opettaja olisi jo pellolla.

Otti.

Viimeksi tuli tarjoilijan eteen Malakias.

Näki, että hänen otsallaan ja poskillaan valuivat valtavat hikivirrat. Miehen poski vavahteli. Kasvoilla asusti hätivä epämääräisyys ja kauhu. Huuli yritti toisinaan naurua, mutta pysähtyi noloon totisuuteen.

— Otatko? kysyi Esa tarjoten pikaria.

Malakias epäröi silmänräpäyksen. Tarttui sitten hieman hätäisesti pikariin ja kaasi suuhunsa.

Esa tarkasteli Malakiasta, ilmeisesti levottomana ja epätietoisena siitä, mitä oli tehnyt.

Malakias kävi punaiseksi. Hän itse tunsi tulta veressään. Se poltti ja huumasi. Tilanne häipyi mielestä kuin usva. Hänen tilallaan alkoi olla joku uusi olento. Mikä? Sitä hän ei kysynyt. Suonissa poltti. Hän tunsi siitä johtuvan kärsimyksen ohella huumaavaa nautintoa. Malakias unohti kaikki. Hän ei ajatellut enää itseään, eikä mitään. Hän tunsi vain polttoa suonissaan ja polton äärillä hivelevän huumaavaa hekumaa . . .

Hän ojensi pikarin uudelleen Esan täytettäväksi, tuijottaen vihaisesti tämän silmiin. Esa hieman epäröi.

— Anna toinen! pyysi Malakias matalalla äänellä.

— Maistuiko? kysyi Esa.

— Poltti!

— Rinnassako?

— Anna pian!

Malakias Kirsin pikaria pitelevä käsi vapisi.

Esa täytti pikarin.

Malakias tyhjensi sen. Hänen kasvoilleen ilmestyi merkillinen ilme. Oli vaikea tietää, oliko se naurava vai itkevä.

Hän oli jo mennyt rappusille toisten mukana, mutta pyörähti siitä takaisin Esan puheille. Vannotti tältä mukaansa pontikkapullon ja sai.

Pihassa mennessään vilahti hänen päänsä läpi aivan kuin hyvin kaukaisena muistona muuan elämys äskeisiltä

onnen viikoilta. Mutta se häipyi heti yleiseen, nautinnontunnon huumavaan unhotuksen sekamelskaan.

— — —

Malakias astui. Jalat tahtoivat käydä ristiin. Kukaan ei niitä ajatellut. Joku tuntui aivan kuin pään sisässä laulavan:

»Pontikkaa on . . . pontikkaa . . . pontikkaa . . . hih! . piruja!»

Naurahdus.

— Hih!

Tuliko joku jäljessä? Hän katsoi.

Ei ketään näkynyt.

Läheisen tienvieripuun alaoksalla laulahti kivikikkari. Sitä ei Malakias kuullut. Kävi ohi hoiperrellen, hokien tai laulaen:

— Pon-pon-pont-pon-pontikkaa-kaa.

Mies pysähtyi, seisoi horjuen ja kuunteli. Pyöritti päätä, ärjäsi:

— Soita mitä soitat!

Yritti astua eteenpäin.

Äskeisistä tovereista oli pari syrjästä salaa peräillyt ja seurannut hänen liikkeitään juhannuksen aikaisena kesäisenä yönä. Luonto hymähteli elämän-nousun tunnossa. Viileä kesäkuinen ilma leyhähteli. Lintu visersi. Kaukaa kuului rääkän laulu. Käki kukahti pariin kertaan.

Malakiasta odotetaan kotona.

Hän astelee harhailevin ottein. Ei näe mitään. Ei kuule.

— — —

Esa ja Heikkilän Ville lakkaavat seuraamasta. Katsovat toisiaan ja haastavat hiljaa, kasvoilla pelästynyt ilme.

Malakias tallustaa, jalat käyvät ristiin. Väliin yrittää laulahtaa. Yht'äkkiä pysähtyy. Katsoo suoraan eteensä kuin kuunnellen ja kysyy hiljaa, pelästyneenä:

— Missä minä? . . .

Kädet menevät avuttomasti ristiin ja koko ruumis vapisee.

— Ii-iska! Ii-iska . . . isän poika.

Suu menee lasta mielistelevään hymyyn.

— Isän poika, jatkaa hän kuiskauksiaan. Astuu. Muistaa pullon. Juo, ähkäsee. Nostaa käsiään, huutaa tuskaisena:

— Ii-iskaaa!

Astahtaa, horjuu. Silmäin eteen ilmestyy jostakin Eliisa, pysähtyy.

— Je-esus! . . . pääsee Eliisalta. Malakias tuijottaa tylsänä. Kun Eliisa koskettaa, alkaa Malakias vapista.

XV.

Eräänä ihanana kesäisenä iltapäivänä astuu Malakias Kirsi porraskuistilta pihaan ja pälyilee ympärilleen levottomasti. Silmiin on palannut talvellinen tuijottelu ja valkuaisiin verestävä reunustus. Hän on joutunut uudelleen makuun, suonissa polttaa jano ja viina.

Hän astuu yli pihan tarhakartanolle, mutisee ja peloissaan ympärilleen katselee. Käy ohi tallin, jonka oven yläpuoli retkottaa auki. Malakias tuijottaa mustaan oviaukkoon mutisten.

— Mitä . . . sekin ka-katsoo?

Pääsee ohi. Saapuu portinaluseen. Vanha ruumenrekikin on siihen tielle kesäksi jäänyt. Toinen antura ketarasta irrallaan, perästä ylhäällä siirollaan kuin häntä. Malakias pysähtyy kummastelemaan, tarkastaa rekeä. Mikä siinä on? Häntäänsä nostelee . . . ruumenkelkka! Malakias potkaisee. Kelkka koskee äkeeseen ja kalahtaa. Alkaa hieman suuttua mies ja potkaisee uudelleen. Äes vastaa jurosti ja kelkka välinpitämättömän särkyneesti. Jalkaan koskee. Malakiaksen tekee mieli lyödä. Mutta äes seisoo rauhassa väärine piikkeineen, ei tule päälle, mutta ei pakenekaan. Malakias alkaa tuntea haluttomuutta. Väärät ja paksut piikit uhkaavat. Mies kääntää selkänsä ja alkaa leppyä.

Siinä on lammasnavetan ovi. Karjatarhassa paahtaa ihana heloittava kesäaurinko. Oviaukosta näkyy pimeyttä. Malakias tuijottaa. Siellä on varmaan joku. Tuijottaa, tuijottaa . . . mikä siellä? Silmät? Ne nousevat pimeyden uumenista navetan perältä . . . Ovatko ne? Malakias erottaa niin hämärästi . . . Silmät . . . markkinaneidin . . .

Mies astahtaa lähemmäksi lammasnavettaa. Onko siellä? Lammasnavetan hajusta hän . . . pitää. Niinpä se kuin vetää. Panisiko pitkälleen ja nukkuisi? — Huusiko joku?

Iiska vain puuhevoselleen huutaa pihassa, joku naapurintyttö toverina.

Isä alkaa kuunnella, mutta unohtaa kohta, mitä pitää kuunnella. Lammasnavetta on niin ikään unohtunut seläntaakse. Mies ei ajattele mitään, astuu vain ladon ja navetan välysestä kartanon taakse. Polku vie tuulimyllylle . . . Tuulimylly, ajattelee hän, astuen ohra- ja perunapellon välistä piennarta. Mieleen menee samalla, että juuri tänne hän oli aikonutkin, mutta ei muista kuolemakseen mitä varten . . . Siinäpä on silta rämpällään. Siltapuu on pystyssä ja kurottaa pitkällään kuin lyödäkseen. Jostakin tuntemattomasta syystä alkaa syyllisyydentunto taas hätyyttää. Joku uhkaa jotenkin, vaistoaa hän. Mieli menee alakuloiseksi, niin alakuloiseksi ja painuneeksi, että sydäntä alkaa ahdistaa tuttu tuska. Askel hätii. Hän astuu piennarta, kohti tuulimyllyä. Sieltä tuulimyllyn takaa näkyy riihi.

. . . Mitä siitä riihestä? Ei muista kuolemakseen.

Astuu, astuu. Lapset huutavat pihassa, mutta Malakias ei sitä kuule. Siinä kasvaa rehevästi ohra, jota hän keväällä

niin intomielin kylvi. Mutta Malakias ei näe työnilonsa nousevaa hedelmää. Etäämmältä häämöttää kesanto, joka siellä koskematonna työntää rikkaruohoa. Mutta Malakias ei näe sitäkään. Hän on irtautunut luonnosta, mennyt rikki. Hän on elävän luonnon keskellä vieras. Hän vain astuu kuin muukalainen. Mieliala painuu painumistaan. Tekisi mieli itkeä. Ihminen on niin huono . . . Elämä on niin raskas . . . Mahtaako Jumalakaan tästä mitään välittää? . . . Kun saisi nukkua . . . tuossa ojassa . . . Panisivat multaa päälle . . . Ojaan . . . Ne eivät pane . . . Vievät hautaan . . . viekööt . . .

Mylly on siinä. Siipi rikki. Irvistelee . . . siipi. Olkoon! . . . Minä en välitä . . .

Käy ohi tuulimyllyn, riihen luo. Taas ovet auki . . . mikä niitä ovia aukoo? . . . Riihenovi . . . sarana poikki . . .

Hän pistää käden taskuun, saa sieltä sormiinsa nuoraa. Katsoo sitä, tuijottaa siihen, muistaa, nyökkää päätä. Saa kiirettä kantapäihinsä, aikoo pujahtaa riiheen pälyen ympärilleen.

— Malakias! kuuluu Eliisan kirkas, hätivä huuto lammasnavetan välysestä.

Malakias pelästyy, putoaa riihenkynnykseltä maahan, huohottaa ja kätkee vikkelästi nuoran taskuunsa. Eliisa huutaa uudestaan. Malakiaksen katse kirkastuu. Hän alkaa juntustaa takaisin entisiä jälkiään. Tuulimyllyn nurkkauksessa he kohtaavat.

— Täälläpä sinä! pääsi Eliisalta helpotuksen huudahdus.

Kuin pahanteosta tavattuna astelee Malakias vastustelematta vaimonsa jäljessä. Eivät virka kumpikaan mitään.

Tultuaan yksin kamariin hiipii Malakias vikkelästi kätkönsä luo, löytää pullon, nostaa sen himosta hehkuville huulilleen. Ne elehtivät kuin nänniä etsivät lapsen huulet.

Malakias juo.

— — —

Kirsissä on lääkäri ja pastori Rapinen. Emäntä on hädissään tuottanut molemmat.

Lääkäri on tullut ulos ja kävelee kartanolla tupakoiden ja tarkastellen syrjästä Iiskaa, joka leikkii yksin ajaen hiekkaa puuhevosella ja pienillä rattailla. Kaivon kannella löytää hän sopivan istumapaikan. Silmissä on rasittunut, synkkä ilme. Katse seuraa lasta askel askelelta.

Hän ravistautuu hermostuneesti ja astuu jälleen nopeasti sisään tuparakennukseen.

Melkein kohta ilmestyy pastori portaille, katsellen ympärilleen aivan kuin etsien jotakin.

Silloin kuuluu laukaus asuinrakennuksesta. Muutamaa silmänräpäystä myöhemmin hyökkää Eliisa hajalla hapsin suoraa päätä kaivoa kohti. Pastori huomaa tarkoituksen ja rientää jäljessä. Puolipihassa saavuttaa hän Eliisan ja tarttuu lujasti kiinni. Vaimo kääntää hurjistuneet kasvonsa päin. Katsoo ensinnä pitkään, sekavana, aivan kuin ymmärtämättä, mistä on kysymys. Vihdoin silmä välähtää ja hän kähisee:

— Mitä te minusta?

Ja riuhtaisee.

— Rauhoittukaa, pyytää pastori hiljaisella, kehoittavalla äänellä ja katsoo vaimon polttaviin silmiin.

— Laskekaa! pyytää Eliisa valittavalla, hiljaisella itkuäänellä ja riuhtaisee. Pitelijän täytyy lujittaa otettaan. Eliisa on kääntänyt selkänsä pastoriin ja huohottaa syvästi. Sitten pääsee häneltä uikertava, viiltävä valitus. Hän käännähtää päin pastoria, silmistä hehkuu tuska. Hän nostaa käden kuumalle otsalleen, luo aran syrjäkatseen pastoriin ja kuiskaa:

— Nyt . . . minä . . . rakastin!

Hän katsoo hetkisen syrjittäin, kysyvänä ja pelästyneenä pastorin silmiin. Mutta aivan kuin raivopuuskaus olisi alkanut hänen sielustaan kuohua, hän tempautuu pitelystä rajulla voimalla. Pastori saa ponnistaa kaikkensa pidättääkseen, mutta ei voi liikutukselta saada sanaakaan sanotuksi.

Ovenpieleen portaille ilmestyy vanha Siimon niin pelästyneenä, että ei hievahda, suu on vain älyttömästi ammollaan.

Lääkäri tulee ovesta. Pastori kiinnittää huomiota hänen kalpeuteensa ja hitaisiin liikkeisiinsä. Väristys käy läpi ruumiin. Hän ymmärtää, että Malakiaksen luoti on tehnyt tehtävänsä. Lääkäri lähenee epämääräisesti astuen, silmät harhailevat neuvottomina. Eliisa lävistää häntä katseillaan, mutta ei kysy.

Jostakin syystä lääkäri nyökäyttää, tuskin näkyvästi, päätään. Eliisa ymmärtää sen vastaukseksi. Kädet nousevat itsestään taivasta kohti ja rinnasta nousee koristen käheä kuiskaus:

— K u k a h ä n e t m u r h a s i?

Hän lävisti katseellaan vuoroin lääkäriä, vuoroin pappia. Kumpikin värisi.

— K u k a k o ? äänsi lääkäri hiljaa.

Mutta leski ei vastannut, hän lähti vain astumaan tupaa kohti, pään asenteessa ja silmissä jonkinlainen ylenkatseen vivahdus.

Kumpaisellekaan herroista ei tullut mieleenkään puhua itsemurhasta. Kysymys poltti lääkäriä kuin tuli. Hän yritti torjua kummallisen kysymyksen salaperäistä okaa, mutta se vaani piinaavana joka puolella. J o k u syytti häntä, hänen seurapiiriänsä, hänen elintapaansa. Se kuiskutti, piinasi, kirkui. Hädissään hän höpisi ääneen:

— Tämäpä kummallista . . .

Tämä oli alkanut jo aikaisemmin tuvassa. Eliisa oli syyttänyt — nimeä mainitsematta — syypäitä siihen, että hän menettää miehensä, lapsensa, elämänsä, nyt juuri kun he olivat pelastumaisillaan, kun Malakias ja hän olivat saavuttamaisillaan e l ä m ä n . . .

Portin ulkopuolella kurkkii talon tuttu viinatrokari. Mutta nähtyään pihassa herroja, hiipii tiehensä.

Mennessään huomaa Eliisa pienen Iiskan hylättynä ja peloissaan pälyilemässä vajan ovella.

Äidin silmässä välähtää jotakin vapauttavaa. Hän kurottaa käsiään. Lapsi juoksee kohti. Äiti nostaa syliinsä, puristaa rajusti, niin rajusti, että vahva poika alkaa valittaa. Samassa hän käännähtää ympäri, iskee kummallisesti kiiluvat silmänsä tohtoriin, joka juuri on rientämässä takaisin sisään, ja poikaa osoittaen kysyy:

— Tuleeko h ä n e e n k i n ?

— Mitä? kysyy tohtori arasti.

— Se t a u t i ?

. . . Oliko hänen suunsa hymyssä?

Lääkärin katse painui, hän ravisti epämääräisesti päätään. Silloin Eliisa pyörtyi.

Apuun rientäessään yritti lääkäri selittää, ettei hän oikeastaan s i t ä tarkoittanut, mutta pyörtynyt oli tiedotonna, eikä kuullut mitään. Herrat alkoivat kantaa häntä tupaan.

Vanha Siimon seisoi edelleen äskeisessä paikassaan, suu älyttömästi ammollaan.

Iiska oli Eliisan pyörtyessä jäänyt yksin. Kun äitiä kannettiin, taapusti lapsi pelästynein katsein jäljessä ja rupesi portaissa hiljaa itkemään.